

Haksız Rekabet mi, Interfobi mi?: Spor Tahkim Mahkemesi'nin Caster Semenya Kararına İlişkin Bir İnceleme

Is it Unfair Competition or Interfobia? An Evaluation of Caster Semenya Decision of the Court of Arbitration for Sport

Arş. Gör. Serhat ÖZKAN(*)

Öz:

Profesyonel spor, adil rekabet adına cinsiyet ayrımının keskin bir şekilde sürdürüldüğü bir alandır. Pek çok spor otoritesi gibi, Uluslararası Atletizm Federasyonu (IAAF) da spor müsabakalarında kadın kategorisinde yarışacak sporcular için birtakım kabul edilebilirlik kriterleri getirmektedir. Federasyon'un yayımladığı son düzenlemeler, testosteron hormonu belli bir düzeyin üzerinde olan kadınların, kadınlar kategorisinde yarışa katılmasını engellemektedir. Hiperandrojen olarak adlandırılan bu kadınlar yarışabilmek için hormon baskılayıcı ilaç almak ya da sporu terk etmek zorunda kalmaktadır. Federasyon'a göre, testosteron düzeyi belli bir eşiğin üstünde olan kadınların rakiplerine karşı biyolojik bir avantajı vardır, dolayısıyla kadınlar kategorisinde adil bir rekabetin sağlanması için kabul edilebilirlik kriterleri gereklidir. Bu kriterlerin dışarıda bıraktığı kadınlardan önce Dute Chand ve ardından Caster Semenya, ayrımcılığa uğradıkları gerekçesiyle, Spor Tahkim Mahkemesi'nde (CAS) ilgili metinlerin iptali için dava açmıştır. Bu çalışmada, tarihsel sıra izlenerek, Federasyon'un kabul edilebilirlik kriterleri ve Spor Tahkim Mahkemesi'nin Dute Chand ve Caster Semenya kararları incelenmektedir. Çalışmanın amacı, Federasyon'un ve CAS'ın, kadın sporcuları ataerkil ve heteronormatif standarda göre "feminize" etmeyi amaçladığını göstermek ve adil rekabeti kapsayıcı bir yöntemle sağlanacak kriterlerin geliştirilmesini önermektir.

Anahtar Kelimeler:

Profesyonel Spor, İnterseks, Toplumsal Cinsiyet, Ayrımcılık, Spor Tahkim Mahkemesi.

Abstract:

Elite sports is an area where sex segregation is maintained sharply for the sake of fair competition. As many sports authorities, IAAF also imposes some eligibility regulations

(*) Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

E-posta: sserhatozkann@gmail.com.

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-2229-1289>.

Hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Gönderim Tarihi: 01.12.2021.

Makale Kabul Tarihi: 18.01.2022.

for athletes who will compete in the female category, the latest being published by the Federation; these new regulations prevent women with testosterone levels above a certain level from participating in the competition in the female category. These women deemed hyperandrogenic either have to leave the sport or take hormone-suppressing drugs. According to the Federation, since women with testosterone levels above a certain threshold have a biological advantage over cisgender women, these eligibility regulations are necessary to ensure fair competition in the female category. Of the women excluded by these rules, Dute Chand and Caster Semenya filed an appeal for the annulment of the relevant regulations at the CAS on the grounds that these rules were discriminatory. In this study, we will examine IAAF eligibility regulations, as well as Chand and Semenya cases in chronological order. The aim of the study is to demonstrate that the Federation and CAS aim to “feminise” female athletes from patriarchal-heteronormative perspective through the eligibility regulations and to propose the introduction of more inclusive regulations for fair competition.

Keywords:

Elite Sport, Intersex, Gender, Discrimination, The Court of Arbitration for Sport.

GİRİŞ

1896’da Modern Olimpiyat Oyunları kurulduğunda, ideal olimpik kahraman yetişkin erkek olarak düşünülmüştü.¹ Olimpiyatların kurucusu Pierre de Coubetin’e göre, sportif faaliyetler kadınların doğasına uygun değildi. Spor, kadınların doğurganlığını zedelediği gibi annelik rolüyle de çelişmekteydi. Kadınların görevi yarışmak değil, kazananları taçlandırmak olmalıydı. Bu önyargılar nedeniyle uzun bir süre Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ve Uluslararası Atletizm Federasyonu (IAAF) kadınları zayıf cins olarak değerlendirmiş, müsabakalarda yarışacak yetkinlikte görmemişti.²

Kadınların kapasiteleriyle ilgili önyargıların kısmen de olsa aşılması ve kadınların spora katılması, feminist mücadelenin yükselişiyle mümkün olmuştur. 20. yüzyılın başında oy hakkı talebiyle ortaya çıkan süfrajeterler sportif faaliyetlere de yoğun bir ilgi göstermiştir.³ Uluslararası yarışların geliri ve prestiji üzerindeki tekeli kaybetmek istemeyen Federasyon, kadınların ayrı bir kategoride yarışmalarını kabul etmiştir.⁴

Birinci kuşak feministlerin örgütlü mücadelesi ataerkil iktidarın spor müsabakalarındaki uzantısını da görünür kılmış, kadınların spor yapmaya başlaması bir

¹ Sonja Erikainen, *Gender Verification and the Making of the Female Body in Sport: A History of the Present*, Routledge, New York-London, 2020, s. 25.

² Erikainen, s. 25-26; Jordan Buckwald, ‘*Outrunning Bias: Unmaking the Justifications for Excluding Non-Binary Athletes in Elite Sport*’, *Harvard Journal of Law and Gender*, Cilt: 44, Sayı: 1, Kış 2021, s. 11.

³ Buckwald, s. 11.

⁴ Michele Krech, ‘*The Misplaced Burdens of “Gender Equality” in Caster Semenya v IAAF: The Court of Arbitration for Sport Attempts Human Rights Adjudication*’, *Sweet & Maxwell’s International Sports Law Review*, Yıl: 2019, s. 69.

“erkeklik krizi”ne yol açmıştır. Başka bir deyişle, kadınların erkek egemen bir alan olan profesyonel spora girişiyle erkekler bu alandaki psikolojik ve maddi imtiyazlarını yitirme riskiyle karşılaşmıştır. Erkeklerin kontrolündeki spor otoriteleri, yaşadığı huzursuzluğu aşmak için cinsler arasındaki biyolojik farkı ve erkeğin fiziksel üstünlüğüne duyulan geleneksel inancı daha çok vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Dolayısıyla kadınlar için getirilen kabul edilebilirlik kriterlerini, başka bir deyişle cinsiyet testlerini, bu ihtiyacın bir ürünü olarak ele almak mümkündür.⁵

Federasyon ise cinsiyet testlerini biyolojik farka dayanarak açıklamaktadır. Federasyon’a göre, cinsler arasında erkeğin üstün olduğu bir performans farkı vardır. Bu yüzden, adil bir rekabet ortamı sağlamak için sporda cinsiyet ayrımı zorunludur.⁶ Ancak Federasyon, erkekler için herhangi bir cinsiyet testi yapmazken, kadınların yarışabilmesi için öncelikle kadınlığını ispat etmesini şart koşmaktadır. Cinsiyet testinden kimlerin başarıyla geçip kadın sayılacağı ise, mevcut cinsiyet rejiminin kimi kadın saymak istediğiyle yakından ilişkilidir. Bu çerçevede, kadınlardan öncelikle ataerkil iktidarın kendilerine yüklediği rolleri ve özellikleri taşımaları beklenmektedir. Kadınların profesyonel spordaki varlığına, ancak erkek egemenliğini sarsmayacak makbul kadınlık performansları sergilediği sürece izin verilmektedir.

Tarihine baktığımızda, cinsiyet testinin hiçbir zaman sabit bir formu olmamış, bilimsel gelişmeler ve kadınlığa ilişkin toplumsal beklentilerdeki değişim, cinsiyet testlerinin yöntemini de değiştirmiştir.⁷ 1940’lı yıllarda kadınlar kategorisinde yarışacak sporcular, kendi ülkelerindeki bir doktordan “kadınlık sertifikası” alırken, 1960’larda cinsiyet testleri sistematik ve zorunlu bir hal almıştır. Bu yıllarda çıplak kadınlar geçidi (naked parade) ve elle inceleme gibi insan onuruna aykırı yöntemler denenmiştir. Ardından kadınlığın tespiti için “barr body” test olarak adlandırılan kromozom testine başlanmış ancak güvenilir olmadığı için bu yöntemden de vazgeçilmiştir.⁸ Günümüzde kadın kategorisinde yarışacak tüm

⁵ Buckwald, s. 12.

⁶ <https://www.worldathletics.org/news/press-release/questions-answers-iaaf-female-eligibility-reg> (erişim tarihi 20.10.2021).

⁷ Erikainen, s. 4, 147.

⁸ Buckwald, s. 15-16; Human Rights Watch, *They are Chasing Us Away From Sport: Human Rights Violations in Sex Testing of Elite Women Athletes*, December 2020, s. 19-20. Federasyon, zorunlu testin olduğu dönemde de şüphe gördüğü durumda, cinsiyet testinden geçen atleti bir kez daha test etmektedir. Polonyalı atlet, Eva Klöbukowska, 1967’de çıplak incelemeden geçtikten sonra Kiev’de ek olarak bir kromozom testine daha tabi tutulmuş, XXY kromozomlarını birlikte taşıdığı ortaya çıkmıştır. Federasyon’un resmi olarak kromozom testine 1968 yılında başladığı düşünüldüğünde, Kiev’de yarışacak sporculardan sadece Ewa’ya test yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. bkz. Erikainen, s. 73-74. Kadın olmadığı gerekçesiyle yarışlardan men edilen ve kazandığı madalyalar elinden alınan Ewa bir çocuk doğurmuştur. Emily J. Cooper, ‘*Gender Testing in Athletic Competitions-Human Rights Violations: Why Michael Phelps is Praised and Caster Semenya is Chastised*’, Journal of Gender, Race & Justice Cilt: 14, Sayı: 1, Sonbahar 2010, s. 249.

sporcular için zorunlu cinsiyet testi uygulamasına son verilmiş, Federasyon sadece görünüşünden kuşkulandığı kişileri teste tabi tutmaya başlamıştır.⁹

Değindiğimiz gibi, IAAF, spordaki cinsel bölünmeyi haklılaştırmak için *adil rekabet* kavramını öne sürmekte, “biyolojik” cinsiyeti erkek olan sporcuların kadınlara karşı fizyolojik bir avantajı olduğunu iddia ederek, kadın sporcular için birtakım “kabul edilebilirlik kriterleri” getirmektedir. IAAF, kabul edilebilirlik kriterlerinin bir cinsiyet testi olmadığını iddia etse de hangi kadınların kadın kategorisinde yarışabileceği bu kriterlere göre belirlenmektedir, dolayısıyla bu kriterler üzerinden yapılan test bir cinsiyet testidir.

Erkekler kategorisinde yarışacak sporcular için ise hiçbir şekilde test yapılması söz konusu değildir.¹⁰ Başka bir deyişle, erkeklerin doğal olarak salgılandığı-dışarıdan almadığı testosteron hormonu bakımından bir üst sınır ya da koşul yoktur.¹¹ Her hormon düzeyinden erkek, erkekler kategorisinde yarışabilmektedir.

Cinsiyet testlerindeki asıl önem arz eden nokta şudur ki, cinsiyetin belirlenmesinde kişinin toplumsal cinsiyeti değil, biyolojik cinsiyeti baz alınmaktadır. Ancak biyolojik cinsiyetin ne olduğu oldukça tartışmalıdır. Kromozomlar, hormonlar, “ikincil” cinsiyet karakteristikleri veya “cinsel” organlardan hangisinin biyolojik cinsiyeti oluşturduğu net değildir.¹² Bir başka deyişle, “normal” şartlarda XY kromozomu, testosteron hormonu, penis ve testisli bir bedene sahip olmak erkek cinsel kimliği ile eşleştirilmektedir. XX kromozomu, östrojen hormonu, vajinalı ve memeli bir bedene sahip olmak da kadınlıkla ilişkilendirilmektedir. Sorun tam da bu kategorizasyondan kaynaklanmaktadır. Doğa, erkeklik ve kadınlık olarak idealize edilen toplumsal kategorileri umursamamakta, bazı insanlar, farklı cinsiyetlerle ilişkilendirilen kromozomları-hormonları ve özellikleri aynı anda bünyesinde taşıyabilmektedir.¹³

Literatürde kadın ve erkekliğin alışlagelmiş tanımlarına uymayan, atipik cinsiyet özellikleri gösteren bedenler interseks olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ İnter-

⁹ CAS, Chand, paragraf 294-295, Silver Lin, ‘*Problems of Proof for the Ban on Female Athletes with Endogenously High Testosterone Levels*’, Chicago Journal of International Law, Cilt: 20, Sayı: 1, Yaz 2019, s. 219.

¹⁰ James L. Rubert, ‘*Genitals to Genes: The History and the Biology of the Gender Verification in the Olympics*’, Cilt: 28, Sayı: 2, Sonbahar 2011, s. 340; Human Rights Watch, s. 20; Joanna Harper, *Sporting Gender: The History, Science and Stories of Transgender and Intersex Athletes*, The Rowman & Littlefield Publishing Group, London, 2020, s. 111.

¹¹ Buckwald, s. 22, 35.

¹² Eric Vilain/ Jonathan Ospina Betancurt/ Nereida Bueno-Guerra/ Maria Jose Martinez-Patino, “Transgender athletes in elite sport competitions”, Eric Anderson and Ann Travers (ed.), *Transgender Athletes in Competitive Sport*, Routledge, 2017, s. 158.

¹³ Zeynep Direk, *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul, 2018, s. 190.

¹⁴ Vikki Krane/ Brandy Panunti, “Fair Play: İnterseks Variations and Sport”, Viki Krane (ed.), *Sex, Gender, and Sexuality in Sport: Queer Inquiries*, Routledge, Oxford, 2019, s. 203.

sekslik, sadece erkek ve kadın cinsel organlarını aynı anda taşıma hali değil,¹⁵ daha geniş anlamda tipik cinsiyet formlarının dışında olma halidir,¹⁶ oldukça komplike bir kategoridir.¹⁷ Bu çalışmada ele aldığımız Dute Chand ve Caster Semenya'nın fiziksel özellikleri, interseks varoluş içinde hiperandrojen olarak tanımlanan duruma tekabül etmektedir.¹⁸ Hiperandrojeni beklenenden yüksek testosteron hormonu salgılanması halidir. Chand ve Semenya, diğer kadın rakiplerine nazaran yüksek testosteron hormonuna sahip olduğu için hiperandrojen durumdadır. Ancak bu tabirin patolojikleştirici bir çağrışımı olduğu için, biz hiperandrojen sözcüğü yerine, interseks tabirini kullanmayı tercih ettik.

Dute Chand ve Caster Semenya kendilerini kadın olarak tanımlamalarına, kadın olarak yetiştirilmelerine ve hukuken de kadın statüsünde olmalarına karşın, atipik cinsiyet özellikleri gösterdikleri için Harper, Vilain¹⁹ ve Coleman²⁰ gibi yazarlarca interseks olarak adlandırılmaktadır. Fiziksel özellikleri nedeniyle, bu iki kadın sporcu Federasyon'un çizdiği makbul kadınlık şablonunun dışında kalmaktadır. Bu nedenle, önce Chand daha sonra da Semenya, kadınlar kategorisinde yarışmak için birtakım kabul edilebilirlik şartları getiren IAAF'ye karşı, bu düzenlemelerin ayrımcılık yasasını ihlal ettiği gerekçesiyle, Spor Tahkim Mahkemesi'ne (Court of Arbitration for Sport: kısaca CAS) başvurmuştur. Bu çalışmada, Chand ve Semenya kararları üzerinden Federasyon'un iki kutuplu cinsiyet politikasının kısıtları ele alınmakta, CAS'ın adil rekabet ve ayrımcılık yasası kavramlarını nasıl yorumladığı incelenmekte ve adil rekabetin dışlayıcı değil, kapsayıcı bir yöntemle sağlanması gerekliliğine vurgu yapılarak cinsel bölünmenin rasyonel bir temelinin olmadığı savunulmaktadır.

I. 2011 DÜZENLEMELERİ VE DUTE CHAND KARARI

IAAF, 2011 yılında kadınlar kategorisinde yarışacak sporcular için Hiperandrojenizm Düzenlemeleri (Hyperandrogenism Regulations) olarak bilenen yeni kabul edilebilirlik kriterleri yayımlamıştır. IAAF nezdinde kadın sporculara yönelik uzun süredir cinsiyet testi uygulanmaktadır ancak ilk kez 2011'de yürürlüğe giren bu düzenlemeler ile birlikte cinsiyetin tespitinde artık kromozomlar değil, hormon seviyesi esas alınmaya başlanmıştır.²¹

¹⁵ Harper, s. 10.

¹⁶ Krane/ Panunti, s. 203; Buckwald, s. 7-8.

¹⁷ Harper, s. 14-19; Krane/ Panunti, s. 207-209.

¹⁸ Hipeandrojenin de türleri vardır. Hipeandrojeni interseks durumun içinde yer almasına karşın, hiperandrojen olan her kadın interseks olarak sınıflandırılmaz. Buckwald, s. 8.

¹⁹ Harper, s. 105.

²⁰ Doriane Lambelet Coleman, 'Semenya and ASA v IAAF: Affirming the Lawfulness of a Sex-Based Eligibility Rule for the Women's Category in Elite Sport', Sweet & Maxwell's International Sports Law Review, Sayı: 19, Yıl: 2019, s. 84.

²¹ <https://www.sportslawbulletin.org/sex-spectrum-binary-world-sport-cass-decision-case-caster-semenya-ors-v-iaaf/> (erişim tarihi 26.04.2021).

Spor Tahkim Mahkemesi, Chand'ın başvurusuyla 2011 metnini ayrımcılık yasağı açısından inceleme fırsatı bulmuştur.²² Başvurucu Chand iki defa ulusal düzeyde şampiyon olan Hint bir atlettir. 2014 yılında Asya Gençler Şampiyonası'nda altın madalya alıp ülkesine döndükten sonra,²³ eğitim kampındaki arkadaşları kendisinin “erkeksi” görünüşünden şikayetçi olmuş,²⁴ Hindistan Atletizm Federasyonu (AFI) sporcuyla cinsiyet testine tabi tutmuştur. Testin sonucunda, Chand'ın testosteron seviyesi, kadın kategorisinde yarışmak için izin verilen miktardan fazla çıkmıştır. Bu nedenle, Chand, 2014 İngiliz Milletler Topluluğu Oyunlarında (Commonwealth Games) yarışacak olmasına rağmen, son anda hiperandrojen durumda olduğu gerekçesiyle diskalifiye edilmiştir.²⁵

Odağına transseksüelleri değil, interseks sporcuları alan 2011 metnine göre,²⁶ kadınların müsabakaya kabul edilebilmesi için testosteron seviyesinin 10 nmol/L'nin altında olması gerekmektedir. Testosteron hormonu 10 nmol/L'den yüksek olan sporcular, yarışlara devam edebilmek için hormon düşürücü ilaç almak zorundadır. Chand, müsabakalardan men edildiği ilk zamanlarda, yarışlara katılabilmek için ilaç kullanmaya razıdır. Ancak interseks hakları alanında çalışan aktivist Dr. Payoshni Mitra ile tanıştıktan sonra tavrı değişir. “Nasılsam öyleyim”, “kimse için değişmeyeceğim” diyen Chand, kariyerine devam edebilmek için ilaç kullanmak zorunda kalmanın haksız olduğuna kanaat getirir.²⁷ 2011 metninin ayrımcı olduğunu iddia ederek, Spor Tahkim Mahkemesi'nde Hindistan Atletizm Federasyonu'na karşı (AFI) dava açar. Teknik olarak IAAF de davalı konumunda yer alır.²⁸

Bu davada sporcu, yarışların kadın erkek olarak iki kategoriye ayrılmasına itiraz etmemiştir. Onun gerekçesi, 2011 metninin yalnızca belirli hormon durumdaki kadınlara uygulanan ayrımcı bir metin olduğu ve temelsiz varsayımlara dayandığıdır. IAAF ise savunmasında, kadın kategorisi için getirdiği kabul edilebilirlik şartlarının adil rekabet ortamı sağlamayı amaçladığını ileri sürmektedir. Buna karşılık Chand, hormonal durumunun bir avantaj olduğu kabul edilse bile, boyu kendisinden daha uzun olan veya zengin-imtiyazlı ailelerden gelen kadınların da kendisine karşı avantajlı olduğunu savunur.²⁹ Zira kendisi kırsal bir

²² Coleman, s. 84.

²³ Harper, s. 142.

²⁴ Lin, s. 224.

²⁵ Harper, s. 142.

²⁶ Roger Pielke JR/ Madeleine Pape, ‘*Science, Sport, Sex and the Case of Caster Semenya*’, *Issues in Science and Technology*, Cilt: 36, No: 1, Sonbahar 2019, s. 58.

²⁷ Harper, s. 144.

²⁸ Harper, s. 154.

²⁹ Mokgadi Caster Semenya & Athletics South Africa V. International Association of Athletics Federations, CAS 2018/O/5794, paragraf 91; Harper, s. 142.

bölgede, yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, rakiplerinin beslenme, sağlık ve eğitim bakımından sahip olduğu imkanlardan yoksun büyümüştür.³⁰

Mahkeme, Chand kararında, adil rekabet gereğince yarışların kadın ve erkek olarak ayrılmasını haklı ve makul bulduğunu, bunun iki cinsin sahip olduğu testosteron miktarındaki farktan kaynaklandığını belirtir. Zira mahkemeye göre, sıkı vücut kütle-sinde (Lean Body Mass) belirleyici olan ve performansı arttıran temel faktör testosteron hormonudur. Davaya konu olan 2011 metni, kadınla erkek arasındaki genel ve kategorik ayrımı değil, kadınlar arasındaki hormon farkını esas almaktadır. Federasyon, bu farka dayanarak kadınlar kategorisinde yarışan, hukuken cinsiyeti kadın olan ve hormonal olarak “yüksek” testosterona sahip sporculara birtakım şartlar getirmektedir.³¹

Öncelikle usul açısından bakarsak, mahkeme tarafların anlaşması üzerine, Chand'tan iki hususu ispat etmesini beklemiştir. Birincisi ilgili kadınları, kadın kategorisinden dışlamak için testosteronun geçerli ve makul bir kriter olmadığı ikincisi de doğal salgılanan testosteronun dışarıdan alınan testosteronun farklı bir etkiye sahip olduğu. İkinci husus ayrıca önemlidir, çünkü Chand dışarıdan alınan testosteronun performans arttırıcı etkisini kabul etmektedir.³² Ancak Chand ve ekibi bu iki hususu kanıtlamakta başarısız olmuştur. Mahkemeye göre, yine de başvuru, en başta (*prima facia*) düzenlemenin ayrımcılık teşkil ettiğini gösterebildiği için bu müdahalenin hukuka uygunluğu konusunda ispat yükü Federasyon'a geçmiştir.³³ Federasyon'un sunduğu rapora göre ise, yarışlarda genel olarak erkeklerin performansı kadınlara kıyasla yaklaşık yüzde 10 ila 12 daha yüksektir. Hiperandrojen durumdaki kadın atletler ise diğer kadınlara karşı yüzde 1 ila 3 daha avantajlıdır.³⁴

³⁰ Harper, s. 142.

³¹ Court of Arbitration for Sport: Bulletin, Sayı: 2, Yıl: 2015, Laussane, 2015, s. 74.

³² Court of Arbitration for Sport: Bulletin, s. 74; CAS, Chand, paragraf 35, 124.

³³ Spor Tahkim Mahkemesi'ni usul açısından bağlayan ayrıntılı bir mevzuat olmadığı için, mahkeme, ispat yükü ve delillerin nasıl değerlendirileceği konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Mahkeme, ilk bakışta (*prima facie*) bir ayrımcılık olduğu için ispat yükünün Federasyona geçtiğini söylemektedir, ancak bu geçiş o kadar da net değildir. Mahkeme, son kertede ispat yükünün IAAF'nin üzerinde olduğunu belirtmesine ve Federasyon'dan yayımladığı düzenlemeleri haklılaştıracak bilimsel veriler talep etmesine karşın, Chand'ın da kendi iddiaları bakımından ispat yükünü taşıdığını bildirmiştir. Mahkeme'ye göre Chand, düzenlemelerin bilimsel verilerle desteklenmediğini, vücudun doğal salgıladığı (endogenous) testesteron ile dışarıdan alınan (exogenous) testosteronun atletik performansla etkisinin farklı olduğunu göstermelidir. Lin, s. 231, 251. Dolayısıyla düzenlemelerin gereklilik şartı açısından ispat yükü tam anlamıyla IAAF'ye geçmemiştir. Lin, s. 241. Bizim de katılığımız görüşe göre, ispat yükünün en başından beri IAAF'de olması gerekirdi. Çünkü burada Chand'ın maddi haklarını kısıtlayan IAAF'dir. Ayrıca bilgiye ve kaynaklara erişim açısından taraflar arasında bir güç asimetrisi de söz konusudur. Tıpkı ceza davalarında ispat yükünün savcıda olması gibi, bu davada da ispat yükünün tartışmasız bir şekilde Federasyon'da olması gerekirdi. Lin, s. 239.

³⁴ Court of Arbitration for Sport: Bulletin, s. 73-74.

Mahkemeye göre, Federasyon'un bahsettiği bu avantaj; beslenme, eğitim ve diğer genetik-biyolojik çeşitlilik durumları dikkate alındığında kadınlar kategorisi içerisinde bir ayırım yapmak için yeterli değildir.³⁵ Mahkemeye göre, testosteron hormonunun performans artırıcı etkisinin olması tek başına bir anlam ifade etmez. Sporçudaki "yüksek" testosteron hormonunun kadın kategorisinin varlık nedenini ortadan kaldıracak bir avantajı getirmesi gerekir. Kısacası Mahkemeye göre, kritik olan söz konusu avantajın derecesi ya da miktarıdır. Başka bir deyişle, Spor Tahkim Mahkemesi'nin bilimsel temelden yoksun ve orantısız bulduğu husus, anılan kadınların hiçbir avantajının olmadığı değil, kadın-erkek şeklindeki ayrımı anlamsız kılacak kadar avantaja sahip olduğu iddiasıdır.³⁶ Başka bir deyişle, Mahkeme, testosteron oranı 10 nmol/L'den fazla olan kadınların, erkeğe denk bir performans düzeyine sahip olduğunun söylenemeyeceği kanaatinde-dir.³⁷

Sonuç olarak, Mahkemeye göre, IAFF, düzenlemenin gerekli ve orantılı olduğunu ispatlayabilecek gerekçeler sunamamıştır.³⁸ Bu nedenle, "hiperandrojen sporculardaki testosteron fazlalığının niceliksel olarak performansı arttırdığı ve böylelikle haksız rekabet oluşturduğu konusunda IAAF'nin yeterli bilimsel veri sunmadığı gerekçesiyle" söz konusu metni 2 yıl süreyle askıya almıştır. Bununla birlikte, bu zaman zarfı boyunca, başvuranın tüm ulusal ve uluslararası müsabakalara katılmasına karar vermiştir. Mahkeme, Federasyon'un hiperandrojen kadınlardaki performans farkının, testosteron hormonundan kaynaklandığına ilişkin ikna edici deliller sunamazsa düzenlemelerin iptal edileceğini de belirtmiştir.³⁹

II. CHAND KARARI SONRASI GELİŞMELER VE 2018 DÜZENLEMELERİ

Chand kararının ardından Federasyon, kendisine tanınan iki yıllık sürenin iki ay daha uzatılmasını istemiş, CAS'ın onayıyla Haziran 2017'de dolacak olan süre iki ay daha uzatılmıştır. Böylelikle, 2016 Rio Olimpiyatları ve 2017 Dünya Atletizm Şampiyonası'na hiperandrojen kadınlar bir kısıtlama olmaksızın katılabilmektedir. Bu gelişme, ilgili kadınlar için bir zafer anlamına gelmektedir. Çünkü ilk kez uluslararası atletizm müsabakalarında hiçbir cinsiyet testinin yapılmadığı bir sürecin kapısını aralamıştır.⁴⁰

Federasyon 2011 metnini haklılaştıracak ikna edici deliller sunmak yerine düzenlemeyi yürürlükten kaldırmıştır. Ardından, CAS'ın delil gösterme talebini kendi ekibindeki bilim insanlarından Bermon ve Garnier'in 2017'de yaptığı bir

³⁵ Court of Arbitration for Sport: Bulletin, s. 74.

³⁶ Harper, s. 163.

³⁷ Court of Arbitration for Sport: Bulletin, 2015, s. 74; Harper, s. 163; Vilain vd., s. 165.

³⁸ Human Rights Watch, 2020, s. 8; CAS, Chand, paragraf 536.

³⁹ Court of Arbitration for Sport: Bulletin, s. 75.

⁴⁰ Erikainen, s. 136.

çalışmaya dayanarak 2018 yılında kadınlar kategorisi için yeni kabul edilebilirlik kuralları yayımlamış ve bu hususta CAS'ı bilgilendirmiştir.⁴¹

2018 metninde öncelikle, “hiperandrojenizm” terimi yerini artık “Differences of Sexual Development”a (DSD) bırakmıştır.⁴² DSD başlangıçta “Disorders of Sex Development”ın kısaltılması iken, intersekslerin örgütlü mücadelesi kullanılan dilin değişmesini sağlamış, böylelikle 2018 metninde ilk D harfi ile bozukluğa değil farklılığa atıf yapılmıştır.⁴³ Düzenlemenin kapsamına bakarsak, yeni kurallar 2011 metninden daha dar bir alana hitap etmektedir. Birincisi, 2018 metni 400 metreden 1 mile kadar olan yarışlara katılacak sporcuları kapsamaktadır. İkincisi ilgili kişinin yasal cinsiyeti kadın veya interseks olmalıdır. Ayrıca “farklı” cinsel gelişimi olan (DSD-different sexual development) ilgili kişi XX değil, XY kromozomu taşımalıdır. Üçüncü olarak, bu kapsamdaki sporcular uluslararası yarışlara katılabilmek için testosteron seviyesini 6 ay süreyle 5 nmol/L'ye veya bu miktarın altına düşüren ilaç almalıdır.⁴⁴ Kısacası IAAF, testosteron eşliğini 10 nmol/L'den, 5 nmol/L'ye düşürmüştür.⁴⁵ Metin, bu şartın sağlanması için cerrahi bir operasyon geçirmeyi şart koşturmaktadır.⁴⁶ Bir başka husus, 2018 DSD düzenlemelerinde, interseks varyasyonlarla ilgili olmayan ancak yüksek testostereona sebebiyet veren durumlar açıkça kapsam dışı bırakılmıştır.⁴⁷

Bu düzenlemeler, bir kısa mesafe koşucusu olan Chand'ı etkilemediği için Chand'ın davası düşmüştür.⁴⁸ Ancak, bu kez de Federasyon'un, seçtiği kriterlerle orta mesafe koşucusu olan Caster Semenya'yı hedef aldığı yorumları yapılmıştır.⁴⁹ Çünkü Federasyonun 2018 metnine dayanak aldığı Bermon-Gariner'in ortak çalışmasında, testostereondan kaynaklı performans avantajının en yüksek %4.2 ile çekiç atmada ve %2.9 ile de sıırıkla atlamada olduğu belirtilmektedir. Buna

⁴¹ <https://www.sportslawbulletin.org/sex-spectrum-binary-world-sport-cass-decision-case-caster-semenya-ors-v-iaaf/> (erişim tarihi 26.04.2021); Coleman, s. 84.

⁴² Erikainen, s. 140; Harper, s. 10-11.

⁴³ Harper, s. 10-11.

⁴⁴ <https://www.worldathletics.org/news/press-release/eligibility-regulations-for-female-classifica> (erişim tarihi 26.04.2021).

⁴⁵ Bu eşğin belirlenmesinde klasik hiper androjen durumlarının içerisinde yer almayan polycystic yumurtalık olarak isimlendirilen durumdaki kadınların testosteron oranının 4,8'e kadar çıkabilmesi etkili olmuştur. Human Rights Watch, s. 30-31, dipnot 68.

⁴⁶ Semenya Decision, Executive Summary, s. 7, paragraf 7; <https://www.tas-cas.org/en/general-information/news-detail/article/semenya-asa-and-iaaf-executive-summary.html> (erişim tarihi 26.04.2021).

⁴⁷ Erikainen, s. 140.

⁴⁸ Erikainen, s. 140; Holzer, 'What does it mean to be Women in Sports? An analysis of the Jurisprudence of the Court of Arbitration for Sport', Human Rights Law Review, Oxford University Press, Cilt: 20, Sayı: 3, Yıl: 2020, s. 390.

⁴⁹ Harper, s. 203; Erikainen, s. 141. <https://deadspin.com/the-only-point-of-track-s-dumb-new-testosterone-rules-i-1825546141> (erişim tarihi 26.04.2021).

karşın, 2018 metninin kapsamında Semenya'nın koştuğu parkurlar yer alırken, çekiç atma ve sııklarla atlama yer almamıştır. Ayrıca, Bermon-Garnier'in makalesinde 1 millik yarışlar için testosteronun avantaj sağlayıp sağlamadığı hiç analiz edilmemiş, 1500 metrelik yarış için herhangi bir avantaj tespit edilmemiştir. Yine de bu parkurlar Federasyon tarafından 2018 metninin kapsamına alınmıştır.⁵⁰ Asıl önem arz eden diğer husus, Bermon-Garnier'in çalışmasında, DSD'li kadınların 400 metre ve 800 metrede sırasıyla %2.73 ile %1.78'lik avantaja sahip olduğu iddia edilmiştir.⁵¹

Yukarıdaki oranlar, Chand kararında CAS'ın görmeyi arzu ettiği bir oranlar değildir. Başka bir deyişle, Mahkeme için bu rakamlar hormon baskılayıcı ilaç kullanmayı haklılaştırmaya yetmemektedir. CAS, Federasyon'dan ilgili kadınların %10 ile %12 düzeyinde, hemen hemen erkeklere denk bir performans avantajının olduğunu kanıtlamasını istemiştir. Federasyon, yeni bir bilimsel çalışmaya atıf yapsa da mahkemenin talebini karşılayacak veri sunamamıştır. Ancak değindiğimiz gibi, yeni düzenlemelerin kapsamına Chand girmediğinden onun davası düşmüştür.⁵² CAS, bu kez de Caster Semenya'nın başvurusuyla 2018 metnini ayırmıcılık yasağı bakımından inceleme fırsatı bulmuştur.

III. SEMENYA DAVASI ÖNCESİ SÜREÇ

Caster Semenya 2009, 2011 ve 2017'de atletizmde dünya şampiyonu olmuş Güney Afrikalı bir orta mesafe koşucusudur. Semenya, Chand'tan farklı olarak medyada daha fazla yer bulmuş, "erkeksi" görünüşü çok tartışılmıştır. 2009'daki bir yarıştan önce, bir gazetede Semenya'nın kadın olmadığı, erkek cinsel organlarına sahip olduğu yazılmış ve basında cinsiyetiyle ilgili çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır.⁵³ Bunun üzerine IAAF, Güney Afrika Atletizm Federasyonundan cinsiyet testi yapılmasını istemiş, Semenya genital bölgenin fiziki muayenesi ve kan örneklerinin alınması aşamalarını içeren bir dizi işleme tutulmuştur. Semenya'ya testin amacı söylenmediği için o yapılan işlemin doping testi olduğunu düşünmüş, ancak işlemlerden hemen sonra bunun bir cinsiyet testi olduğunu anlamıştır.⁵⁴ Cinsiyet testi Semenya'nın açık rızası olmadan yapılmıştır.⁵⁵

Yine aynı yarışta, Semenya'ya, yarıfinal ile final arası bir tarihte, öncekinden daha ileri bir cinsiyet doğrulama testi yapılmıştır.⁵⁶ Gerekeç olarak da bu testin Federasyon'un istediği zorunlu bir test olduğu söylenmiştir. Semenya final yarışı

⁵⁰ Erikainen, s. 139; Lin, s. 244.

⁵¹ <https://bjsm.bmj.com/content/51/17/1309.erikalong> (erişim tarihi 26.04.2021).

⁵² Erikainen, s. 139-140.

⁵³ CAS, Semenya, paragraf 74.

⁵⁴ CAS, Semenya, paragraf 74.

⁵⁵ Harper, s. 106.

⁵⁶ Harper, s. 107.

şının sonucunda altın madalya aldıktan sonra, medyaya açıklama yapan bir IAAF yetkilisi, Semenya'nın tam anlamıyla bir kadın olmadığı ve madalyasının geri alınması gerektiğini ileri sürmüştü,⁵⁷ ancak aynı yıl Güney Afrika Spor Bakanlığı ile IAAF ile yapılan anlaşma doğrultusunda Semenya'nın madalyasını ve başarısını koruyacağı açıklanmıştır.⁵⁸

Madalyasını korusa da Semenya'ya, testosteron seviyesini o dönem yürürlükteki 2011 metnine göre, 10 nmol/L'nin altına düşürmesi gerektiği, aksi halde yarışlara katılamayacağı bildirilmiştir. Sporcu bunun üzerine antrenmanları aksatmamak için ameliyat olmak yerine testosteron düşürücü ilaç almaya başlamıştır. Semenya'nın beyanlarına göre, Federasyon yine de lisansını altı ay süreyle iptal ederek kendisini cezalandırmış, bu nedenle yarışmalara ancak 2010 yılı itibarıyla dönebilmiştir. Ayrıca, 2010-15 yılları arasında aldığı hormon ilacının⁵⁹ geceleri terleme, genital bölgede ağrı, kilo artışı, özgüven problemi gibi çeşitli yan etkileriyle uğraşmıştır.⁶⁰ Bununla birlikte sporcu, 2015 yılında CAS'ın Chand davasında verdiği karar üzerine testosteron düşürücü ilaç almayı bırakmıştır. Kendisini kötü etkileyen hormon baskılayıcı ilacı bırakmasına karşın, 2016 yılındaki Rio'da yapılan bir yarışta daha düşük bir performans sergilemiştir.⁶¹

2015 Chand kararından sonra, Federasyon 2018 yılında “farklı” cinsel gelişimi olan kadın sporcuların kadın kategorisinde yarışabilmeleri için yeni kabul edilebilirlik şartları yayımlamış, bunun üzerine Semenya tekrar ilaç kullanmak zorunda kalmıştır.⁶² Çünkü 2018 metninin öngördüğü gibi, Semenya hem bir orta

⁵⁷ CAS, Semenya, paragraf 75.

⁵⁸ Harper, s. 107; Erikainen, s. 119.

⁵⁹ CAS, Semenya, paragraf 99.

⁶⁰ CAS, Semenya, paragraf 99; CAS, Semenya, paragraf 78.

⁶¹ CAS, Semenya, paragraf 80.

⁶² Burada belirtilmelidir ki, 2018 metni **transseksüellikle değil, interseks durumla ilişkilidir**. Transseksüelleri ilgilendiren 2015 metni, 2018 metninden farklıdır. Kısaca transseksüelliğe ilişkin duruma değinmek gerekirse, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin 2003 yılında 7 uzmanın imzasıyla yayımladığı Stockholm Uzlaşması, trans kadınların, kadın olarak yarışabilmeleri için ameliyat olmalarını ve yasal olarak cinsiyetlerinin tanınması şartını koşmaktaydı. Ancak bazı ülkelerde yasal olarak cinsiyet değişikliği mümkün değildi, çoğunda da sıkı şartlara bağlanmıştı. Ayrıca geçiş süreci sigortanın karşılamadığı pahalı bir süreçti. 2003 metni bazı ülkelerin kanununa da aykırı idi. Örneğin, İngiltere'de yasal olarak cinsiyet değişikliği için ameliyatı şart koşmayan 2004 Gender Recognition Act'a aykırıydı. John Coggon/ Nasatha Hammond/ Soren Holm, '*Transsexuals in Sport Fairness and Freedom*', Sports Ethics and Philosophy, Cilt: 2, Sayı: 1, Yıl: 2008, s. 12-13. Ardından çıkan 2015 metni tüm transları değil, sadece trans kadınları kapsamaktadır. Erikainen, s. 129. Komite, trans kadınların kadın olarak yarışabilmeleri için ameliyat şartını kaldırmış, ama trans kadınların üzerinde ölçsüz ve gereksiz yükler kalmaya devam etmiştir. Bu şartlara göre, testosteron seviyesi ilk müsabakadan önce 12 ay 10 nmol/L'nin altında olmalıdır ve kişi 4 yıl boyunca istikrarlı bir şekilde kadın statüsünde olmalıdır. Pek çok kuruluşun ve federasyonun Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin baz aldığı metni kullandığı bilinmektedir. Bu metin, 18 yaşındaki bir trans sporcudan kendi cinsiyetinde

mesafe koşucusudur hem de doğumunda kadın olarak kaydedilen bir sporcudur. O kendisini interseks olarak tanımlamasa da⁶³ çeşitli kurumlar ve akademi tarafından interseks olarak anılmaktadır.⁶⁴ Hatta bir makalede hukuken kadın, biyolojik olarak erkek şeklinde tarif edilmektedir.⁶⁵ Federasyon'un kendisi de düzenlemelerin kapsamına giren kişileri, kadın kategorisinde yarışmak isteyen "biyolojik erkekler" olarak tanımlamaktadır.⁶⁶ Semenya, erkek kromozomu olarak kabul edilen XY kromozomuna sahiptir ve vücudu 2018 düzenlemelerinde saptanan 5 nmol/L'den fazla testosteron hormonu salgılamaktadır. Kısacası, o 2018 metni kapsamında DSD'li olarak tanımlanabilecek bir sporcudur. Ayrıca Semenya menstrüasyon görmediği ve düz bir göğse sahip olduğu için⁶⁷ makbul kadınlık sınırlarını aşmaktadır. Sporcu, dışarıdan hormon baskılayıcı ilaçlar almak istemediği için anılan düzenlemelerin ayrımcı olduğu ve iptal edilmesi gerektiği iddiasıyla dava açmıştır.

IV. SEMENYA KARARI

Mahkeme usul kısmını geçtikten sonra, davanın esasına ilişkin karar verebilmek için şu soruların cevaplanması gerektiğini belirtmiştir:

- Düzenlemeler ayrımcılık oluşturuyor mu?
- Buna dair ispat yükü kimin üzerinde?
- Düzenlemeler gerekli mi?
- Düzenlemeler elverişli (makul) ve oranlı mı?⁶⁸

Semenya da tıpkı Chand gibi yarışmaların kadın-erkek olarak ikiye bölünmesine ve bizatihi bu cinsel bölünmenin ayrımcı olduğuna ilişkin bir iddia ileri sürmemiştir. Ancak Chand kararından farklı olarak, bu davada Mahkeme, düzenlemelerin *ilk bakışta* (prima facia) ayrımcı olduğunu kabul etmemiş, bu yüzden hemen ikinci aşama olan ayrımcılığın gereklilik-elverişlilik-ölçülülük kriterleri uyarınca haklılaştırılıp haklılaştırılmayacağı evresine geçmemiştir.⁶⁹ Semenya, metnin yayımlandığı ancak yürürlüğe girmediği bir evrede metnin iptal edilmesi

yarışabilmesi için 14 yaşından beri kadınlığını topluma kabul ettirmesini beklemektedir. Tamar Z. Semerjian, "Making Space: Transgender Athletes", Eric Anderson and Ann Travers (ed.), *Transgender Athletes in Competitive Sport*, Routledge, 2017, s. 156-157.

⁶³ Krane/Panunti, s. 215, dipnot 1.

⁶⁴ Krane/Panunti, s. 215, dipnot 1.

⁶⁵ Dorian, s. 83.

⁶⁶ Erikainen, s. 142.

⁶⁷ Harper, s. 106.

⁶⁸ CAS, Semenya, paragraf 539.

⁶⁹ CAS, Semenya, paragraf 542. Silver Lin'in çalışması CAS'ın ispat yükü ve delillerin değerlendirilmesi gibi usuli noktaları ele alışı incelemektedir.

talebiyle dava açmıştır.⁷⁰ Semenya'nın gerekçesi, anılan metindeki düzenlemelerin evrensel insan haklarına, ayrımcılık yasağına ve Federasyon'un anayasasına aykırı olduğudur. Çünkü metin sadece kadınlara yöneliktir ve kadınlardan da yalnızca belirli fiziksel özellikte olanları hedef almaktadır.⁷¹ Semenya'ya göre, bu düzenlemeler sağlam bir bilimsel temelden yoksundur. Kadın sporculara ağır, haksız ve geri dönüşü olmayacak şekilde zarar vermektedir. Adil bir rekabetin sağlanması için bu düzenlemelere gerek yoktur.⁷²

Öte yandan, davalı Federasyon'un argümanlarına bakarsak, testosteron hormonu hariç eğitim, koçluk, tıbbi destek ve beslenme gibi performansı belirleyen diğer tüm faktörler açısından kadın ve erkek eşit konumdadır.⁷³ Söz konusu düzenlemeler, interseks kadınlar açısından adil bir rekabet ortamının sağlanması gibi objektif bir amaca hizmet etmekte, gerekli-makul ve orantılı olma şartlarını taşımaktadır.⁷⁴ Nasıl ki, erkeklerin kadın kategorisinde yarışmasının engellenmesi ayrımcılık değilse burada da benzer bir durum söz konusudur. XY kromozomu taşıyan ve testosteron hormonu belli bir eşiğin üzerine olan kadın atletleri, sırf hukuken cinsiyetleri kadın diye kadın kategorisine koymak “keyfi ve irrasyoneldir.”⁷⁵

Mahkeme konuya dair tarafların sunduğu çeşitli uzman raporlarını inceledikten sonra bu davanın bilimsel, etik ve hukuki açıdan oldukça çetrefilli olduğunu belirtmiştir.⁷⁶ Bununla birlikte olguları değerlendirirken işlevinin salt yargısal olduğunu, IAAF'nin yerine geçip adil bir düzenlemenin nasıl olması gerektiğini söyleyemeyeceğini bildirmiştir. Başka bir deyişle, mahkeme taraflarca sunulan siyasal ve bilimsel olguları değerlendirirken kendisini yargısal rolüyle sınırlı tutmak durumundadır. Mahkemeye göre, kuşkusuz, her atletin cinsel ayrımcılıktan azade bir şekilde spor müsabakalarına katılmaya ve yarışmaya hakkı vardır. Ancak, “bazı hakları sınırlamadan bazılarını etkinlik kazandırmak mümkün değildir.” Kadın ve erkek atletlerin fizyolojik gelişimleri farklı olduğu için adil rekabet adına ayrı kategorilerde yarışmaları meşrudur.⁷⁷ Semenya yarışmaların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılması hususuna itiraz etmediği için Mahkeme de bu ayrım üzerinde fazla bir inceleme yapmadan bu yerleşik görüşü kabul edip geçmiştir.

⁷⁰ CAS, Semenya, paragraf 13-14.

⁷¹ Michelle Byczkow/ Kirsty Thompson, ‘*Testosterone Maketh the Man or Woman: Slowing down Caster Semenya*’, New Zealand Women’s Law Journal, Sayı: 3, Yıl: 2019, s. 328.

⁷² CAS, Semenya, paragraf 544.

⁷³ CAS, Semenya, paragraf 563.

⁷⁴ CAS, Semenya, paragraf 547.

⁷⁵ CAS, Semenya, paragraf 546.

⁷⁶ CAS, Semenya, paragraf 582, 460.

⁷⁷ CAS, Semenya, paragraf 460.

Mahkeme yaptığı değerlendirmede, şu hususları bildirmiştir: 2018 metni erkekler için bir yükümlülük getirmezken yalnızca belirli biyolojik özellikte olan kadınlar için bir yükümlülük getirmektedir. Yarışlara katılma açısından erkekler ve anılan özellikleri (XY kromozomu ve yüksek testosteron seviyesi) taşımayan kadınlar için bir kısıtlama söz konusu değildir. Bu yüzden düzenlemeler *ilk bakışta* (prima facia) ayrımcıdır.⁷⁸ Mahkeme, metnin ayrımcı olduğunu kabul ettiği için ispat yükü Federasyon'un üzerine geçmiştir. Mahkeme, Federasyon'un meşru bir amaca dayanıp dayanmadığını ve bu amacı gerçekleştirmeye yönelik gerekli, makul (elverişli) ve orantılı araçlar kullanıp kullanmadığını incelemeye başlamıştır.⁷⁹

Mahkeme, değindiğimiz gibi, yarışmacıların kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayrılmasında bir problem görmemiş, zaten başvurucu da bu ayrıma itiraz etmemiştir.⁸⁰ Bununla birlikte, bir inceleme yapmaksızın, Federasyon'un, testosteron hormonu hariç olmak üzere eğitim, koçluk, tıbbi destek ve beslenme gibi performansı belirleyen diğer tüm faktörler açısından kadın ve erkeğin eşit konumda olduğu iddiasını kabul etmiştir.⁸¹ Mahkemeye göre, bu noktadan sonra bu kategorilerde kimin yarışacağını tespit ederken objektif, adil ve etkili araçlar kullanılmalıdır.⁸² Bu tespitte toplumsal cinsiyet değil, biyolojik cinsiyet esas alınmalıdır çünkü en başta spor müsabakalarındaki kadın ve erkek ayrımı biyoloji baz alınarak yapılmıştır.⁸³

Mahkemeye göre, kategorilerin varlığının sebebi, kadınları erkeklere karşı korumak değil, biyolojik olarak dezavantajlı durumda olanları, avantajlı durumda olanlara karşı korumaktır. İlk durumdakiler genellikle kadınlar iken, ikinci durumdakiler erkekler olmaktadır. Bu açıdan bir kişinin toplumsal ve yasal cinsiyetinin kadın olması o kişinin "erkeksi" biyolojisinin getirdiği avantajları ortadan kaldırmamaktadır. Ancak mahkeme bu varsayımın her zaman geçerli olmadığını farkındadır. Bu yüzden, mevcut davadaki uyuşmazlığın tam da bu noktadan, biyolojik beden ile toplumsal cinsiyet arasında hatalı bir eşleştirme yapılıyor olmasından kaynaklandığını bildirmektedir.⁸⁴

⁷⁸ CAS, Semenya, paragraf 547.

⁷⁹ CAS, Semenya, paragraf 548.

⁸⁰ Semenya Decision, Executive Summary, s. 3, paragraf 12.

⁸¹ CAS, Semenya, paragraf 563-564. Mahkemenin bu değerlendirmesine katılmak mümkün değildir. Pek çok alanda olduğu gibi, sporda da kadınlar erkeklerle pratikte eşit fırsatlara sahip değildir. Mahkemenin hukuki muhakeme yürütürken, özellikle insan haklarına ilişkin bir davada, ideal dünyayı değil, halihazırda içinde bulunduğumuz dünyayı veri alması gerekirdi. Krech, s. 70.

⁸² CAS, Semenya, paragraf 557.

⁸³ CAS, Semenya, paragraf 558.

⁸⁴ CAS, Semenya, paragraf 559.

Mahkemeye göre, bir kimsenin fiziksel açıdan sahip olduğu avantajı belirleyen onun yasal statüsü ya da toplumsal cinsiyeti değil, biyolojisidir. Ergenlik döneminden itibaren iki cins biyolojik olarak farklı şekilde gelişmektedir. “Ortalama” bir erkeğin salgıladığı testosteron hormonu 7.7 ile 29.4 nmol/L arasında iken, kadınlarda bu oran 0.06 ile 1.68 nmol/L arasında değişmektedir. Taraflarca sunulan bilimsel verilere göre, mahkeme, doğal olarak salgılanan testosteron hormonunun spordaki performans farkını belirleyen ana etmen olduğuna kanaat getirmektedir. Dolayısıyla bu avantajdan yoksun olan kadınlar, bu hormonal avantajı sahip olan kadınlara karşı yarışmak zorunda değildir.⁸⁵ Mahkemenin çoğunluğuna göre, IAAF, düzenlemelerin gerekli olduğunu göstermeyi başarmıştır.⁸⁶

Ölçülülük ve elverişlilik açısından da mahkeme bu iki kriteri başvuruçunun ileri sürdüğü birkaç husus üzerinden eş zamanlı olarak incelemektedir. Bunlardan birincisinde, Semenya, DSD düzenlemelerinin (2018 metni) küçük bir azınlığı etkilese de bir bütün olarak toplum içerisindeki kadının konumunu da olumsuz yönde etkilediğini iddia etmiştir.⁸⁷ Mahkeme ise, böylesine genel geçer bir değerlendirme yapmaya yetkili olmadığını, bunun için çok katmanlı sosyolojik verilerin incelenmesi gerektiğini, bunun da mahkemenin işi olmadığını, davanın yalnızca somut olaydaki kuralların geçerliliğiyle sınırlı olduğunu bildirmiştir.⁸⁸

İkinci olarak Semenya, aldığı hormon baskılayıcı ilaçların ciddi ve tehlikeli yan etkileri olduğunu, bunu kullandığı dönemde kilo artışı, terleme, odaklanmakta güçlük gibi sorunlarla karşılaştığını için düzenlemelerin ölçsüz olduğunu ileri sürmektedir.⁸⁹ Federasyon ise testosteron hormonunu istenilen düzeye düşürmek için ameliyatın şart olmadığını, alınan ilaçların yan etkilerinin de ilaç kullanımı sonlanınca bittiğini ve bu etkilerin son derece sınırlı olduğunu bildirmektedir. Mahkeme, bu iddialara ilişkin yaptığı incelemede testosteron baskılayıcı GnRH ilacını, doğum kontrol ilaçlarıyla aynı eksende değerlendirmiştir. Düzenlemelerin kapsamına giren atletler, doğum kontrol ilacıyla testosteron seviyelerini 5 nmol/L'nin altına düşüremediğinde GnRH ilacına veya cerrahi operasyona başvurmaktadır.⁹⁰

Semenya'nın aldığı ilacın yan etkilerine gelince mahkeme dünya üzerinde binlerce “normal” XX kromozomlu kadının da gebelikten korunmak için bu ilaçları aldığını ve aynı etkiye maruz kaldığını hatırlatmaktadır.⁹¹ Uzman raporlarına

⁸⁵ Semenya Decision, Executive Summary, s. 5, paragraf 21.

⁸⁶ CAS, Semenya, paragraf 580.

⁸⁷ CAS, Semenya, paragraf 587.

⁸⁸ CAS, Semenya, paragraf 588.

⁸⁹ CAS, Semenya, paragraf 590, 595.

⁹⁰ CAS, Semenya, paragraf 592.

⁹¹ CAS, Semenya, paragraf 598. Doğum kontrol haplarının olumsuz yan etkileri kadınların üzerine yığılmaktadır. Erkeklerle yönelik doğum kontrol ilaçları olmasına karşın, yapılan

göre, doğum kontrol ilacını başvuru gibi XY kromozomlu bir kadının alması fark yaratmamaktadır. Ayrıca tüm semptomların alınan ilaçtan kaynaklandığı, bu semptomların kontrol edilemeyeceği ve sürekli bir biçimde devam edeceği kesin değildir.⁹² Sonuç olarak, mahkeme, hormon seviyesi şartının cerrahi bir operasyonu gerektirmediğini göz önüne alarak söz konusu düzenlemelerin bu yönüyle orantılılık şartını taşıdığına kanaat getirmiştir.⁹³

Semenya'nın düzenlemelerin ölçüsüzlüğüne ilişkin bir diğer iddiası, hormon testinin ve genital bölgenin fiziksel olarak incelenmesinin vücut bütünlüğünü ihlal ettiği ve psikolojik açıdan zarar verdiğidir.⁹⁴ Çünkü interseks özellikler her zaman doğumda ortaya çıkmamaktadır. Doğumunda kadın olarak kaydedilmekle birlikte, toplumsal cinsiyeti de kadın olan kendisini kadın olarak gören-tanımlayan kişiler vardır. Başka bir deyişle, test yapılana dek kendi kadınlıklarından şüpheye düşmemiş, kadınlığını sorgulamamış insanlar söz konusudur. Federasyon, bu testler sonucunda onlara yeterince kadın olmadığını söylemektedir.⁹⁵ Semenya gibi bazı "interseks" kişiler, "farklı" cinsel gelişime-DSD'ye sahip olduğunu bilmemekte, bu testlerle öğrenmektedirler. Semenya, mahkemeye başvurunca bu testlerin daha ileri bir boyutuyla tekrardan yapıldığını, vücudunun ve cinsel durumunun medyada tartışma konusu olduğunu ve bu durumun yaşadığı psikolojik sıkıntıyı arttırdığını beyan etmektedir.⁹⁶

Mahkeme cinsiyet testlerinin gerekli dikkat ve özenin gösterilerek yapılması halinde de stres yaratabileceğini kabul etmektedir. Ancak mahkeme, tüm atletlerin doping kontrolleri kapsamında dışarıdan testosteron hormonu alıp almadığının test edildiği bilgisine sahiptir. Bu testlerin sonuçlarına göre, testosteron hormonu yüksek çıkan atletlere bir test daha yapılmaktadır. Bu ikinci testin amacı, fazla çıkan bu hormonları nereden alındığı, bunların doğal mı salgılandığı yoksa dışarıdan mı alındığını tespit etmektir. Atletler, cinsel gelişim çeşitliliği (DSD) durumunda olduğunun ilk aşamada kendisi de farkında olmayabilir. Bu

araştırmalarda erkek üreme organına imtiyaz tanınmaktadır. Kadınların maruz kaldığı yan etkiler için bir hassasiyet gösterilmezken, erkeklerin bedenleri ve hormonları söz konusu olduğunda kullanılan dil ve tavır aniden değişebilmektedir. 19. yüzyılda jinekologlar kadın bedeninin üreme faaliyetiyle daha yakından ilişkili olduğunu düşündüğünden kadınlar üzerinde çalışmış, doğum kontrolün yükünü taşımayı kadına bırakmıştır. Bugün de kondom ve vasktomisi daha ucuz ve güvenli iken kadın kısırlaştırma (female sterilization) çok daha yaygın olarak kullanılmaktadır. <https://howwegettonext.com/the-future-of-birth-control-means-facing-up-to-its-sexist-past-848c139a57c3> (erişim tarihi 26.04.2021).

⁹² CAS, Semenya, paragraf 597.

⁹³ CAS, Semenya, paragraf 599.

⁹⁴ CAS, Semenya, paragraf 600.

⁹⁵ Buckwald, s. 9.

⁹⁶ Catherina Jean Archibald, 'Transgender and Intersex Sports Rights', Virginia Journal of Social Policy & Law, Cilt: 26, Sayı: 3, Yıl: 2019, s. 262.

istenmeyen, strese sebep olabilecek testler atletlerin testosteron dopingi aldıkları gibi haksız bir suçlanmadan aklanmasına da vesile olacaktır.⁹⁷ Bu hususların dışında, Semenya, hormon testinin objektif ve tutarlı bir yöntemi olmadığını, testi yapan doktorun öznel değerlendirmelerinin testin yürütülmesinde ve sonuçların alınmasında önemli bir rol oynadığını belirtse de⁹⁸ mahkeme federasyonun tıp konusunda yetkin kişiler barındırdığını, ayrıca fiziksel inceleme ve laboratuvar sonuçlarından hareket edildiği için androjene hassasiyetinin tespitinde keyfilik olmadığını bildirmiştir.⁹⁹

Orantılılık incelemesinde mahkemenin göz önüne aldığı bir diğer husus, DSD'li atletlerin gizliliğinin sağlanmasıdır. Bilindiği gibi 2018 metni, uluslararası müsabakalara ilişkindir, ulusal müsabakaları kapsamamaktadır. Ulusal düzeyde yapılan yarışları geçip başarılı olan bir atletin uluslararası müsabakaya katılmaması durumunda rakiplerince o adayın cinsiyet testini geçemediği anlaşılabilecektir. Mahkemeye göre, Federasyon DSD'li kadınların medikal sonuçlarının gizliliğini sağlama konusunda genel olarak başarılı olsa da Semenya özelinde başarısız olmuştur. Ancak tek başına bu durum düzenlemelerin adil rekabeti sağlamak gibi meşru bir amaç karşısında orantısız olduğu anlamına gelmez. Yine de mahkeme genel olarak orantılılık incelemesinde sonuca ulaşırken bu hususu göz önüne alacaktır.¹⁰⁰

Bir diğer ölçülülük incelemesi, 2018 düzenlemelerinin hedef aldığı kategorilere ilişkindir. Değindiğimiz gibi metin, 400 metreden 1 mile kadarki parkurlarda yarışan orta mesafe sporcularına yöneliktir. Semenya, bu parkurların keyfi olarak seçildiğini, hormon dengesinin bu parkurlarda yarışanlar sporcular için etkin bir sonuç doğurmadığını ileri sürmektedir. Çekiç atma veya sırıkla atlama gibi kategorilerde hormonal durumun daha yüksek performans üstünlüğü getirdiğine ilişkin doyurucu kanıtlar varken Federasyon'un seçtiği mevcut parkurlarda böyle bir durum yoktur.¹⁰¹ IAAF ise adil rekabet adına getirdiği kısıtlamaların minimum düzeyde kalmasına hassasiyet gösterdiklerini, bu yüzden düzenlemelerin kapsamına sadece haksız avantaj teşkil edebilecek müsabakaları aldıklarını belirtmiştir.¹⁰²

CAS'ın değerlendirmesine gelirse, Mahkeme'ye göre, parkurların seçiminde Federasyon'un yeterince bilimsel dayanakları olduğu söylenemez. Çünkü, Federasyon, düzenlemenin kapsamını 800 metrede başarılı olan sporcuların 1500

⁹⁷ CAS, Semenya, paragraf 601.

⁹⁸ CAS, Semenya, paragraf 602.

⁹⁹ CAS, Semenya, paragraf 603.

¹⁰⁰ CAS, Semenya, paragraf 605.

¹⁰¹ CAS, Semenya, paragraf 606.

¹⁰² CAS, Semenya, paragraf 607.

metre ve 1 mil uzunluğundaki parkurlarda da başarılı olduğu şeklinde genel geçer bir varsayımdan hareketle belirlemiştir. Başvurucu da 1500 metre ve 1 mile ilişkin spesifik bir itiraz dile getirmemiştir.¹⁰³ Mahkeme öncelikle metni yeniden yazamayacağını veya bu metin üzerinde değişiklik yapamayacağını hatırlatmış, ardından son kertede düzenlemelerinin kapsadığı parkur seviyelerinin ölçsüz olmadığı bildirmiş, bu seçimlerin mantıklı bir akıl yürütmeye dayandığına, sınırlarının belirgin olduğuna kanaat getirmiştir.¹⁰⁴

Sonuç olarak, CAS, 2018 DSD düzenlemelerinin ayrımcı olduğunu kabul etmekle birlikte üçte iki çoğunlukla Semenya'nın iddialarını reddetmiş, 2018 metnini askıya almaya gerek olmadığına karar vermiştir. Mahkemeye göre, metnin DSD'li-interseks kadınlar için getirdiği yükümlülük, kadınlar kategorisinde adil bir rekabetin sağlanması gibi meşru bir amaca hizmet etmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için yapılan düzenlemeler gerekli, elverişli ve orantılıdır. Kısaca, mahkeme ölçülülük bahsinde tüm bu başlıkları değerlendirdiğinde, son kertede metnin ölçülülük şartını sağladığı kanaatine varır.¹⁰⁵ Ancak, teoride öngörülen bu şartların, pratikte nasıl yerine getirileceği konusunda ciddi endişelerinin olduğunu, ilgili atletlerin 5 nmol/L seviyesini sürekli bir biçimde korumalarının güçlüğüne, test sonuçlarının birkaç gün sonra çıktığı, bazen atletlerin yanlışlıkla bu eşiği aşabileceğini ve atletin diskalifiye olabileceği,¹⁰⁶ 1500 metre ve 1 mil uzunluğundaki yarışlar için hormon şartının gerekliliği konusundaki kanıtların çok da doyurucu kanıtlar olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁷

Bununla birlikte mahkeme, uygulamada çıkan problemler ışığında veya metnin kapsamının değiştirilmesi durumunda mevcut orantılı olma halinin bozulabileceğini bildirmiş, IAAF'yi çıkacak güçlükleri ciddiyetle ele almaya çağırmıştır.¹⁰⁸ Kısaca, Semenya davayı kaybetmiştir. Federasyon, Mahkemenin Chand kararında talep ettiği ilgili kadınların erkeğe denk bir performans avantajına sahip olduğunu gösteren bir delil sunamamasına karşın, 2018 metninin iptal talebini reddetmiştir.¹⁰⁹ İsviçre Federal Mahkemesi de temyiz incelemesi sürecinde sadece Semenya için 2018 metninin yürürlüğünün durdurmuş¹¹⁰ ancak sonunda CAS'ın kararını onaylamıştır. Ardından Semenya Şubat 2021 tarihinde AIHM'e başvurmuştur.¹¹¹

¹⁰³ CAS, Semenya, paragraf 608.

¹⁰⁴ CAS, Semenya, paragraf 609.

¹⁰⁵ CAS, Semenya, paragraf 620.

¹⁰⁶ CAS, Semenya, paragraf 614.

¹⁰⁷ CAS, Semenya, paragraf 623.

¹⁰⁸ CAS, Semenya, paragraf 624.

¹⁰⁹ Erikainen, s. 141.

¹¹⁰ Erikainen, s. 151.

¹¹¹ <https://www.bbc.com/sport/athletics/54973244> (erişim tarihi 06.05.2021).

V. 2018 DÜZENLEMELERİ VE SEMENYA KARARINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Mahkemenin Semenya kararında yürüttüğü muhakeme ve 2018 metninin kapsamı birtakım problemleri bünyesinde barındırmaktadır. Düzenlemelerin kapsamından başlayacak olursak, Mahkeme, düzenlemelerin kapsamına 1500 metre ve 1 millik parkurları almak için yeterli bilimsel kanıtlar olmadığını söyleyerek Federasyon'un seçimini eleştirmiş ama yine de bu seçimi ölçülülük ilkesine aykırı görmemiştir. Sadece Federasyon'a daha fazla veri elde edilene kadar söz konusu düzenlemeleri bu parkurlar bakımından uygulamamayı tavsiye etmiştir. Bir başka deyişle, DSD'li kadın atletler, Federasyon'un iyi niyetine terkedilmiştir. Ayrıca, Mahkeme, mevcut düzenlemeler kapsamında, DSD'li bir sporcunun, bazı müsabakalar bakımından "kadın", bazıları bakımından "erkek" sayılabileceği sorununu göz önüne almamıştır.¹¹²

Mahkeme kararında yalnızca hormonal duruma odaklanmış, interseks kadınların bir avantaja sahip olduğu ve bu avantajın da testosteron hormonundan kaynaklandığını bildirmiştir. Başka bir deyişle, XY kromozomlu kadınları odağına alan 2018 metnini, kromozomlar açısından incelememiş, erkeklikle ilişkilendirilen XY kromozomunun bir avantaj yaratmadığını da söylemiştir. Mahkeme bu görüşünde haklı ise, yüksek testosteron hormonu salgılayan XX kromozomlu kadınların, kadınlar kategorisinde yarışmasında bir sakınca yoktur. O halde, performansı belirleyen tek etmen olarak hormon seçildiğinde, yalnızca XY kromozomlu kadınları hedef alan bu düzenlemelerin neden gerekli olduğu cevaplanmamış bir sorun olarak durmaktadır.¹¹³

Öte yandan, Mahkeme, XY kromozomunun performans avantajı sağlayacağını kabullenseydi konuya ilişkin daha önce verdiği Chand kararıyla çelişmiş olacaktı. Çünkü Chand kararında, CAS, açıkça kromozomun bir kabul edilebilirlik kriteri olamayacağını ifade etmiştir.¹¹⁴ Federasyon da atletik performansta belirleyici olanın testosteron hormonu olduğunu sıklıkla ifade etmesine karşın, yine de kimin "kadın" sayılacağı hususunda kromozomlara kurucu bir rol atfetmekten kendini kurtaramamıştır.¹¹⁵

Semenya kararında Mahkemenin ölçülülük incelemesi de problemlidir. Mahkeme konuya ilişkin daha önce verdiği Chand kararında, avantajın miktarına odaklanmış, interseks kadınların kadın kategorisinde yarışmasının engellenmesi için diğer kadınlardan yüzde 10-12 daha fazla olmasını, başka bir ifadeyle, hemen hemen erkeğe denk bir avantajının olmasını aramış ve bu avantajın salt hormonal durumdan kaynaklanması gerektiğini belirtmişti. Oysa Semenya kararında avantajın miktarını tartışmamıştır.¹¹⁶

¹¹² Krech, s. 74.

¹¹³ Holzer, s. 400.

¹¹⁴ Krech, s. 72.

¹¹⁵ Erikainen, s. 142-143.

¹¹⁶ Erikainen, s. 141.

Tek başına testosteronun atletik avantaj getirdiği kabul edilse bile, DSD’li kadınların ortalama erkek düzeyi olarak kabul gören seviyede testosterona sahip olduğu durumlar oldukça nadirdir. Hiperandrojen bir kadın, “ortalama” bir kadından üç kat fazla testosteron miktarına sahip olsa da bu miktar, 5.25 nmol/L’ye tekabül etmekte, yine erkekler için kabul gören alt sınırın aşağısında kalmaktadır. Dolayısıyla bu avantajın miktarının ilaç kullanmayı gerektirecek boyutta olmadığı söylenebilir. Semenya’nın sonuçları gizli tutulduğu için, atletin hormon düzeyi bilinmemektedir.¹¹⁷

Testosteron hormonu ile atletik performans arasındaki ilişkiye dair, Prof. Holt’un görüşü kayda değerdir. Holt’a göre, “doğal olarak salgılanan testosteron hormonunun atletik performansı arttırdığını ispat etmek için farklı alanlardan büyük bir elit sporcu topluluğu ile deney yapılmalı ve yüksek performans gösteren sporcuların başarılarının kaynağında testosteron hormonu olduğu gösterilmelidir. Böyle bir kanıt bulunsa dahi bu ilişkili olma halidir, neden-sonuç ilişkisi değildir.”¹¹⁸ Holt’un eleştirilmesi gereken yanı, yapılan deneyin sonucunun, ancak o deneklerin içinde bulunduğu koşullarda ve yine ancak o denekler bakımından geçerli olabileceğini, bu sonuçların evrenselleştirilemeyeceğini göz ardı etmiş olmasıdır. Mahkeme ise bu noktaya ilişkin olarak, fazla testosteron miktarının performansta ne kadarlık bir artışa denk düştüğünün tam bir deneyinin etik gerekçelerle yapılamayacağını, ancak elindeki mevcut veriler ışığında bir karar vermek zorunda olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹

Antropolog Prof. Karkazis ise hormon konusunda daha nettir. Karkazis’e göre, hormon diğer biyolojik özelliklerden ve kültürel öğelerden izole bir şekilde çalışmaz.¹²⁰ Kişinin testosterona verdiği yanıt, kategorik değil, bağlamsaldır.¹²¹ Belirleyici olan, hormon seviyesinden çok, vücudun o hormonu ne şekilde işlediği ve kullandığıdır. Bazen avantaj olarak görülen hormon dengesi kaslarda körelmeye, kalp rahatsızlıklarına veya çarpık büyümeye de sebep olabilir.¹²² Bu yüzden, bir sporcunun salt testosteron oranını bilerek atletik performansını tahmin etmek mümkün değildir.¹²³ “Testosteronu atletik performansla ilişkilendiren varsayımlara rağmen, başarılı atletlerin, daha az başarılı olanlardan daha yüksek bir testosteron hormonuna sahip olduğunu gösteren bir kanıt yoktur.”¹²⁴ Da-

¹¹⁷ Byczkow/ Thompson, s. 330.

¹¹⁸ CAS, Semenya, paragraf 124.

¹¹⁹ CAS, Semenya, paragraf 582.

¹²⁰ Rebecca M. Jordan-Young/ Katrina Karkazis, *Testosterone: An Unauthorised Biography*, Harvard University Press, London, 2019, s. 168.

¹²¹ <https://www.theguardian.com/science/2019/dec/07/katrina-karkazis-cannot-use-testosterone-divide-people-male-female-gender-aggression-sexual-function> (erişim tarihi 27.09.2021).

¹²² Byczkow/ Thompson, s. 330.

¹²³ M. Jordan-Young/ Karkazis, s. 157.

¹²⁴ Erikainen, s. 135.

hası, testosteron ile atletik performans arasında bağ kuran çalışmalar son derece sınırlıdır ve bu çalışmalar da kadınlar üzerinde değil erkekler üzerinde yapılmıştır.¹²⁵ Genel itibariyle erkeklerdeki testosteron miktarı daha fazla olduğu için ve Federasyon da cinsiyet ayırımında kriter olarak hormon seviyesini seçtiği için, geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen özellikler kolaylıkla testosteron hormonuna atfedilebilir hale gelmiştir.¹²⁶

Bu davalarda, CAS heyeti,¹²⁷ fen bilimlerinin sunduğu veriye sosyal bilimlerden daha fazla değer biçmiştir. Chand kararında CAS, deney ve gözleme dayanan fen bilimlerinin gerçek bir bilim dalı olarak hakikati yansıttığını düşünmüş, sosyal bilimlere ise bir takım temelsiz iddialar ve destekten yoksun spekülasyonlar gözüyle bakmıştır. Örneğin, Mahkeme, Chand'ın 2011 metninin iptaline dayanak için sunduğu bir makaleyi “bilimsel bilgiye ve deneye dayanmayan sosyolojik bir görüş” olarak nitelemiştir.¹²⁸ Federasyon'un sunduğu uzman raporlarına daha çok güvenmiş, böylelikle fen bilimlerini objektiflik, sosyal bilimlere ise subjektiflikle eşleştirmiştir.¹²⁹ Mahkeme, Karkazis'in bilimcilik (scientism) olarak adlandırdığı¹³⁰ aynı tarz muhakeme usulüne, Semenya kararında da devam etmiştir. Semenya'nın sunduğu uzman raporları Federasyon'un metodolojik kusurlarını, dayandığı verilerdeki hesap hatalarını, etik ve insan hakları açısından yarattığı sıkıntıları göstermesine rağmen, Mahkeme tarafından ciddiye alınmamıştır.¹³¹

Kısacası CAS, hukuki bir inceleme yaptığını hatırlatsa da çağdaş insan haklarının geldiği noktayı bir kenara bırakarak hükmünü bilimsellik alanı içerisinde uzmanların raporlarına dayanarak kurmayı tercih etmiştir. Bu bilimsel bilginin nesnel, tarafsız ve güvenilir bir bilgi olduğu fikrinin özellikle hukukçular arasında oldukça yaygın olduğuna işaret eder. Mahkeme, bu davada, muhakeme geliştirme ve karar verme sürecinin tarafsızlıkla yapılabileceği şeklinde geleneksel görüşe bağlı kalmıştır.¹³² Oysa Eleştirel Hukuk Çalışmaları akımının gösterdiği

¹²⁵ Buckwald, s. 31.

¹²⁶ <https://www.theguardian.com/science/2019/dec/07/katrina-karkazis-cannot-use-testosterone-divide-people-male-female-gender-aggression-sexual-function> (erişim tarihi 27.09.2021).

¹²⁷ CAS heyetinin tarafsızlığını ve insan hakları konusunda uzmanlığını da ele almak gerekir. AIHM, Mutu and Pechstein v. Switzerland (2018) davasında CAS heyetinin atanma sürecinin bağımsızlık ve tarafsızlık açısından 6. maddeye uygunluğunu incelemiştir. AIHM, ihlal kararı vermemiş olsa da iki yargıç karşı oy yazısında CAS yargıçlarının atanma sürecinin 6. maddede öngörülen şartları sağlamadığını belirtmiştir. Holzer, s. 406.

¹²⁸ Chand, paragraf 463; Erikainen, s. 153.

¹²⁹ Bu bölünmeye genellikle cinsiyetlendirilmiş bir bakış da eşlik etmektedir. İlk kısım erkeğin ve erkeksiliğin alanına giriyorken, ikinci kısım kadınlık ve kadınsılıkla ilişkilendirilmiştir. Holzer, s. 393.

¹³⁰ Erikainen, s. 150.

¹³¹ Holzer, s. 393-394.

¹³² Holzer, s. 394.

gibi tüm uyumsuzluklar sosyal ve siyasal bağlam içerisinde cereyan eder. Her karar, mevcut çıkar çatışmasında bir tercihi yansıtır, hukukta tarafsızlığa erişmek mümkün değildir. Tüm çıkar çatışmalarından azade, değerler açısından nötr bir hukuk olmadığı gibi, böyle bir mahkeme kararı da yoktur.¹³³

Bilimselliğe gelince, bilimin sunduğu verilere de kuşkuyla yaklaşmak gerekir. Bilimin evrensellik ve nesnellik iddiası feminist kuramcılar tarafından çürütülmüş, bilimsel bilginin iktidarın toplumu denetim altına almasının araçlarından biri olduğu gösterilmiştir.¹³⁴ Başka bir ifadeyle, üretilen her bilgi, bize özgü düşünme biçimlerinden doğmakta, bizim önyargılarımızdan, beklentilerimizden etkilenmektedir. Araştırmayı yapan kişinin dünya görüşünden, araştırmasına dayanak olarak seçtiği malzemelere kadar, araştırmacının maaşını nereden aldığı ve araştırmayı kimin fonladığı da sorgulanmalıdır. Bilim, kaçınılmaz olarak, gerçeğe ancak belli bir pencereden bakabilmekte ve onun da çok küçük bir bölümünü yansıtmaktadır.¹³⁵

Bu noktada, konunun dışına çıkma pahasına da olsa, CAS kararında tartışılmayan bir hususa daha eğilmek gerekir. Bu husus, interseks atletlere yapılan hormon testinin ırksal ayrımcılıkla kesişen yönüdür. Bu testin yapılması Federasyon'un tıbbi personelinin DSD'nin varlığına dair kuşkulanaşına bağlıdır. Beyaz gözler tarafından yapılan değerlendirmede genellikle yoksul yerlerden gelen Afrikalı kadınlardan kuşkulanaşmış, siyahi kadınlar Batı kültürünün idealize ettiği kadınsılıktan yoksun görülüp teste tabi tutulmuştur.¹³⁶ Örneğin, 2016'daki 800 metre yarışında sırasıyla gümüş ve altın madalyalar kazanan Burundili Francine Niyonsaba ile Kenyalı Margaret Wambui'nin de cinsiyetlerine dair eşitli itirazlar ve spekülasyonlar yapılmıştır.¹³⁷ En trajik olanı, kariyeri bitirilen Ugandalı atlet Annet Negesa'nın durumudur. Negesa yeterli ölçüde aydınlatılmadan zorla cerrahi müdahaleye maruz bırakılmış ve bu müdahale sonucunda eski performansına bir daha asla kavuşamamıştır.¹³⁸ Dolayısıyla mevcut testosteron düzenlemelerinin beyaz ve batılı kadınlardan ziyade, siyahi kadınların vücut bütünlüğünü ve özel yaşama saygı hakkını tehdit ettiği görülmektedir. Siyahi kadınların etnik ve genetik özellikleri, onları beyaz ve batılı otoriterlerin çizdiği kadınlık ölçülerine karşı dezavantajlı bir konuma sokmuştur.¹³⁹

¹³³ Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2020, s. 429-430.

¹³⁴ Alev Özkazanç, *Feminizm ve Queer Kuram*, Dipnot Yayınevi, Ankara, 2015, s. 114-120.

¹³⁵ A. Kadir Çüçen, *Bilim Felsefesine Giriş*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013, s. 203-206.

¹³⁶ Holzer, s. 401.

¹³⁷ <https://www.theguardian.com/sport/2019/feb/13/caster-semenya-iaaf-report> (erişim tarihi 26.04.2021).

¹³⁸ Human Rights Watch, s. 1-2; Annet Negesa'nın yaşadıklarını anlatan belgesel için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=Af4CIrCL3D0> (erişim tarihi 29.10.2021).

¹³⁹ Erikainen, s. 130-131; Ayrıca bkz.: Lindsay Park Pieper, 'Sex Testing and the Maintenance of Western Femininity', *The International Journal of the History of Sport*, Cilt: 31, Sayı: 13, Yıl: 2014.

Bununla birlikte, IAAF'nin, DSD'li atletlere ilişkin politikasını belirlediği toplantılar çeşitlilikten yoksun bir şekilde yapılmış, çok sınırlı sayıda aktivist bazı toplantılara katılmış, hiçbir DSD'li atlet çağrılmamıştır. Federasyonun etik komitesi de beyazlardan oluşmaktadır.¹⁴⁰ Dolayısıyla mevcut testosteron kural-ları, kadın bedenini beyaz ve batılı kadın standardına göre disipline eden iktidar ilişkilerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Performans arttıran bir faktör olarak sadece testosteron seviyesine odaklanmak kadınların nasıl görünmeleri gerektiğiyle ilgili heteroseksist standardı yeniden üretmektedir.¹⁴¹ Tam da bu nedenle, BM bünyesindeki İnsan Hakları Konseyi de Mart 2019 tarihli kararında spor or-ganizasyonlarını, kadınları spora katılmaları için gereksiz tıbbi prosedürlerden geçirmeye bir son verme çağrısı yapmış, ırk ayrımcılığının kadını ve erkeği aynı şekilde etkilemediğini, ırksal ayrımcılığın özel dikkat gerektiren, kadınları daha derinden etkileyen ve açıkça tanımlanması gereken özel bir boyutu olduğunu ka-bul etmiştir.¹⁴² Dünya Tıp Birliği (World Medical Association) de etik gerekçeler-le tüm doktorlara herhangi *zorlayıcı bir tıbbi neden olmadan* testosteron düşürü-cü ilaçlar yazmamalarını tavsiye etmiştir.¹⁴³ Kısacası, 2018 düzenlemeleri mevcut haliyle ayrımcılık yasağına, vücut bütünlüğüne aykırıdır. Adil rekabet adına, bir-takım fiziksel ve biyolojik özellikler baz alarak mevcut ırkçı ve cinsiyetçi öğeler güçlendirilmektedir.

Her şeyden öte, bazı kadınların, beyaz-batılı-heteronormatif sistem içerisinde, spor müsabakalarında biyolojik bir avantajı olduğu kabul edilse bile bu avan-tajın adil olmadığı, haksız bir avantaj olduğu söylenebilir mi? Hangi kadınların, kadın sayılacağı konusu, nasıl bizim içinde yaşadığımız cinsiyet rejiminin kimleri kadın saymak istediğiyle ilgiliyse, hangi fizyolojik avantajın haksız (unfair) oldu-ğu konusu da bizim hangi avantajı haksız olarak görmek istediğimizle ilgilidir.¹⁴⁴

Örneğin, yüzücü Michael Phelps'in kol ve ayak bilekleri çift eklemlidir.¹⁴⁵ Kol genişliği ortalama bir yüzücüden çok daha fazladır ve vücudu daha az lak-tik asit salgıladığı için dinlenme süresi daha kısa olmaktadır. Boyuna göre kısa olan bacaklarının da hızlı yüzmesini sağladığı düşünülmektedir.¹⁴⁶ İngiliz atlet Dina Asher-Smith de genetiğinden kaynaklı gelişmiş ve iri bir vücuda sahiptir.¹⁴⁷

¹⁴⁰ CAS, Semenya, paragraf 154.

¹⁴¹ Holzer, s. 403.

¹⁴² UN General Assembly, Human Rights Council, A/HRC/40/L.10/Rev.1 20 Mart 2019.

¹⁴³ Holzer, s. 392.

¹⁴⁴ Buckwald, s. 34.

¹⁴⁵ Byczkow/ Thompson, s. 336.

¹⁴⁶ <https://www.liveabout.com/michael-phelps-body-proportions-and-swimming-1206744> (erişim tarihi 26.04.2021).

¹⁴⁷ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/05/caster-semenya-is-a-victim-of-rules-that-are-confusing-and-unfair> (erişim tarihi 26.04.2021).

Brittney Griner de basketbol takımının en uzun boylu, en baskın oyuncularından birisidir.¹⁴⁸ Profesyonel spor zaten eşitsiz bir alandır, en iyi sporcuların vücutları insanların çoğunluğundan farklıdır. Cinsel gelişim farklılığı olarak tanımlanmayan diğer farklılıklardan sporcular çıkar sağlarken, Semenya'nın doğal hormon dengesini baskılamak zorunda kalması haksızdır.¹⁴⁹ Sporda başarıyı belirleyen pek çok faktör vardır ve hepsi birlikte sonucu etkilemektedir. Michael Pleps'in rakiplerine karşı fiziksel durumunun getirdiği avantajlar, toplumun erkeklerden beklediği özelliklerle uyumlu olduğu için Pleps'in rekabetteki üstünlüğü sorgulanmamaktadır.¹⁵⁰ Semenya'nın ise fiziksel durumu kadınlığa ilişkin toplumsal beklentilerle uyumlu olmadığı için, başarıları doğrudan onun hormon dengesine bağlanmaktadır.

SONUÇ

İnsanlar kuşkusuz biyolojik-genetik ve hormonal açıdan birbirinden farklıdır. Bu farklılığın spordaki başarı üzerinde etkisi vardır. Bu nedenle Federasyonun adil rekabet adına, birtakım biyolojik özellikleri baz alarak sporcuları kategorilere ayırması meşrudur. Ancak pek çok spor otoritesi gibi Federasyon da insan çeşitliliğini kadın ve erkek olmak üzere iki kategoriye sıkıştırmakta ve bu şablona sığmayan benliklerin varoluşunu tehdit etmektedir. Tipik formların dışında kalan sporcuların mevcut ikili kategorizasyon karşısındaki konumu, spor otoritelerinin dayandığı ön kabulleri sorgulanmasına vesile olmaktadır.

Her şeyden önce kadınların kas gücü ve çeviklik açısından erkeklerin gerisinde olduğu fikrine kuşkuyla yaklaşmak gerekir. İlk bakışta kadınla erkek arasındaki fiziksel güç farkı nesnel bir yere oturuyor olabilir. Ancak bu farkın kaynağını değişmeyen bir takım genetik özelliklerde aramak biyolojik indirgemeci bir yaklaşımdır. Şenel'e göre, insanın kültürel-toplumsal evrimi biyolojik evrimini bir hayli geride bırakmıştır. Başka bir deyişle, biyolojik olanın toplumsalı belirlemesinden ziyade toplumsal olanın biyolojiyi belirlemesi söz konusudur. Doğal-biyolojik bedene toplumsal-kültürel öğeler yön vermektedir.¹⁵¹ Cinsiyetlere yüklenen roller nedeniyle kadınlar kuvvet gerektiren işleri yapmaya muktedir görülmemiş ve fiziksel güç gerektiren işler erkek işi olarak kökleşmiştir. Küçük yaşlardan beri kadınlar, kendilerine uygun görülmediğinden kas dokusunu geliştirecek işlerden uzak durmuş, durmadığında da uzak tutulmuş, erkekler ise tam tersi bir şekilde fiziksel gelişimin önünü açan mesleklere ve spor dallarına teşvik edilmiştir. Durum böyleyken, cinsler arasındaki performans farkını biyolojiye in-

¹⁴⁸ Buckwald, s. 36.

¹⁴⁹ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/05/caster-semenya-is-a-victim-of-rules-that-are-confusing-and-unfair> (erişim tarihi 26.04.2021).

¹⁵⁰ Byczkow/ Thompson, s. 336.

¹⁵¹ Alaeddin Şenel, *İnsanlık Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 110-113.

dirgemek ve salt testosteron miktarını da bir cinsiyet belirleyeni olarak seçmek, beklenenden yüksek testosteronu sahip kadınların kadın kimliğinin dışına itilmesine hatta patolojikleştirilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca boy uzunluğu, ağırlık, kas kütlesi, çeviklik ve diğer genetik özellikler açısından aynı cinsin üyeleri arasında da önemli farklar vardır.

IAAF bünyesinde çalışan Eric Vilain, cinsiyetleri birbirinden ayıran tek bir kriter olmadığını söyleyerek çizilen her sınırı, kum üzerinde çizilen bir çizgiye benzetir. Yazara göre, tıbbi bir perspektiften yapılan cinsiyet kategorizasyonu aynı zamanda ideolojik bir boyut taşır. Çünkü zamanının iklimine göre, yapılan bu tanımlara toplumun cinsiyetlerden beklediği performanslara bağlı politik kaygılar eşlik eder.¹⁵² Sporda, kişiyi başarıya götüren fiziksel kuvvet-hız- ağırlık- çeviklik gibi yetiler kadınlarda da gelişmiş olmasına karşın, bu özellikler geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen özelliklerdir. Nitekim, spor otoritelerinin, bir kadının o kadar hızlı koşamayacağı, koşabiliyorsa demek ki kadın olmadığı ya da yeterince kadın olmadığı şeklindeki yargısı buna bir örnektir.¹⁵³ Kadın bedeni de testosteron salgılamasına karşın, bu hormon kadınlara tamamen yabancı bir hormon muamelesi görmektedir.¹⁵⁴ Bu nedenle, bir kadın beklenenden yüksek testosteron hormonuna sahip olunca, bu “fazla” miktar baskılanmak istenmektedir.

Erkekler kategorisinde yarışacak sporcular için ise testosteron bakımından bir üst sınır yoktur.¹⁵⁵ Bir erkeğin rakiplerinden daha fazla testosteron salgılaması veya boy uzunluğu-kas miktarı açısından rakiplerine karşı biyolojik bir avantajının olması, haksız avantaj olarak görülmemektedir. Bu özellikler zaten erkekliğin doğal bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Sporda başarılı olan kadın ise, “kadınlığın” sınırını aşmakta, yeterince kadın olmamakla suçlanmaktadır.¹⁵⁶ Bu nedenle, Semenya'nın aldığı madalyalar, doğrudan onun yüksek testosteron hormonuna bağlanmaktadır. Kısacası, Federasyon kadınlara şu mesajı vermektedir: “Profesyonel sporda kadın olarak varlık gösterecekseniz de erkeklerin gerisinde kalın, ne yapacaksınız kadınlardan beklenen düşük performans skalası içinde yapın.” Bu görüşü, yüz yıl önce sporu salt bir erkek uğraşı olarak gören zihniyetin bugünkü yansıması olarak yorumlamak mümkündür.

Buradan ulaştığımız sonuç şudur ki kadınların ayrı bir kategoriye yerleştirilmesindeki amaç, adil rekabeti sağlamaktan ziyade sporun bir “erkek alanı” olarak içsel bütünlüğünü muhafaza etmektir. Federasyon, sporun “feminize” olacağını düşündüğü için cinsiyet testleri aracılığıyla kadınları ayrı bir kategoride konum-

¹⁵² Vilain vd., s. 158.

¹⁵³ Buckwald, s. 19.

¹⁵⁴ Erikainen, s. 124.

¹⁵⁵ Holzer, s. 400.

¹⁵⁶ Erikainen, s. 27; Byczkow/ Thompson, s. 338.

landırıp marjinalleştirmiştir.¹⁵⁷ Federasyon'un uyguladığı cinsiyet testleri ataerkinin ve iki kutuplu cinsiyet rejiminin sürekliliğine hizmet etmektedir.¹⁵⁸

Yukarıda savunduğumuz gibi, cinsel farkın kültürel olarak inşa edildiğini söylemek, bu farkın uydurma olduğunu ya da hiçbir değerinin olmadığını söylemek anlamına gelmez. Problem, bu farkın cinsiyetlendirilmiş bir şablon içinde sabitlenip sürdürülmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Kişinin doğumundan itibaren ilgili otoriteler, bedensel-fizyolojik-hormonal özelliklere önce cinsel bir kimlik atamakta, sonra da bu farkları kutuplaşmış ikiliklerin içine sıkıştırmaktadır. Chand ve Semenya ile beraber, azımsanmayacak sayıda kadının, müsabakalardan dışlanması veya yan etkilerine rağmen ilaç kullanmak zorunda bırakılması, Federasyon'un adil rekabeti iki kutuplu cinsiyetçi düzenin sınırları dışında düşünemediğini göstermektedir. Oysa, Federasyon'un kendi ekibinden Eric Vilain'in de belirttiği gibi, cinsiyet siyah-beyaz bir ikilikten ziyade bir spektrum üzerinde seyretmektedir. Dolayısıyla kurumların, adil rekabeti sağlamak için kadın-erkek ayrımı yerine daha kapsayıcı kabul edilebilirlik politikaları geliştirmeleri zorunludur.

Kapsayıcı olmak demek, tipik formların dışında kalan bedenler için non-binary veya interseks adıyla yeni bir kategori açmak değildir. Çünkü interseks varoluş da oldukça geniş ve karmaşık bir durumdur. Bu yüzden her iki cinsin organını taşıyan değil, tipik cinsiyet formlarının içerisine sığmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, interseks sporcular, kadınlıkla erkeklik arasında bir yerde değil, dışında bir yerde durmaktadır. Sonuç olarak, sporda yeni açılacak interseks veya non-binary kategorisi makbul bedenler üzerinden ikili cinsiyet rejiminin güçlendirilmesine hizmet edecektir. Bu kategorinin açıldığı durumda, kişinin beyanına bakmaksızın, onu interseks kategorisinde yarışmaya zorlamak problemlidir. Hukuken kadın cinsiyetinde olan ve kesin bir dille kadın olduğunu beyan eden Semenya'yı interseks veya non-binary kategorisine sokmak adil bir çözüm olmayacaktır.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Krech, s. 69.

¹⁵⁸ Buckwald, s. 12-14.

¹⁵⁹ Erikainen, s. 155-156. IAAF'nin ekibinden Dr. Stephane Bermon, 2018 yılında verdiği bir röportajda, interseks atletlerin medyaya yansıyan bir ya da iki kişiden ibaret olmadığını, düşünülen daha fazla sayıda interseks sporcu olduğunu ve bu nedenle 5 ya da 10 yıl içinde kadın ve erkek kategorilerine ek olarak interseks kategorisinin açılacağını tahmin ettiğini söylemiştir. <https://www.theguardian.com/sport/2018/apr/26/iaaf-doctor-calls-for-intersex-category-athletics-caster-semenya> (erişim tarihi 22.09.2021) Örneğin, İskoçya Atletizm Federasyonu, ikili cinsiyet sisteminin dışındaki sporcular için 2019'dan itibaren non-binary kategorisi açmıştır. Önemli olan nokta şudur ki İskoçya Federasyonu bu kategorinin varlığının trans veya interseks olarak tanımlanan kişilerin kadın ya da erkek kategorilerinde yarışmasına bir hanel getirmeyeceğini en azından ilke düzeyinde kabul etmiştir. Oysa IAAF'nin interseks kategorisine yeşil ışık yakmasının nedeni bir tehdit olarak algıladığı cinsel çeşitliliğe karşı cinsel ikiliği muhafaza etmektir. Erikainen, s. 156.

Federasyon 2011 ve sonrasında yayımladığı metinlerde artık yaptığı işlemin cinsiyet belirleme amacı taşımadığını ileri sürse de¹⁶⁰ yaptığı test bir cinsiyet testidir. Tam da bu nedenle, BM İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Aralık 2020'de yayımladığı bir rapor, cinsiyet testlerinin mevcut haliyle de insan hakları açısından problemliliğini teslim etmektedir.¹⁶¹ Bu testler, adil rekabet adı altında cinsiyetlere ilişkin yerleşik kültürel kodların sürdürülmesine hizmet etmektedir. Bizim savunduğumuz görüşe göre de cinsiyet kategorisini tümden ortadan kaldırmak, ilgili spor dalının niteliğine uygun düştüğü ölçüde ayrışmayı boy uzunluğu-ağırlık-beceri-eğitim veya ilgili diğer özellikler ekseninde sağlamak gerekir.¹⁶² Eğer kişiler illa ki bir cinsel kimlikle tanımlanmak zorundaysa, bunun tespitinde asıl olan hormon düzeyi veya kromozomlar değil, kişinin kendi beyanı olmalıdır. Semenya'nın dış görünüşü ve tavırları üzerinden yapılan spekülasyonlar, cinsiyetin en başından beri biyolojik-genetik bir olgu olmaktan ziyade, toplumsal-siyasal bir kategori olduğunu kanıtlamaktadır.

¹⁶⁰ Erikainen, s. 144.

¹⁶¹ Human Rights, s. 103-119.

¹⁶² Archibald, s. 265, 275.

KAYNAKÇA

- ARCHIBALD**, Catherina Jean, ‘*Transgender and Intersex Sports Rights*’, Virginia Journal of Social Policy & Law, Cilt: 26, Sayı: 3, Yıl: 2019.
- BAVINGTON**, L. Dawn, “Sex control in women’s sport: A history of the present regulations on hyperandrogenism in female athletes”, Vikki Krane (ed.), *Sex, Gender, and Sexuality in Sport: Queer Inquiries*, Routledge, Oxford, 2019.
- BUCKWALD**, Jordan, ‘*Outrunning Bias: Unmaking the Justifications for Excluding Non-Binary Athletes in Elite Sport*’, Harvard Journal of Law and Gender, Cilt: 44, Sayı: 1, Kış 2021.
- BYCZKOW**, Michelle / **THOMPSON**, Kirsty, ‘*Testosterone Maketh the Man or Woman: Slowing down Caster Semenya*’, New Zealand Women’s Law Journal, Sayı: 3, Yıl: 2019.
- COGGON**, John / **HAMMOND**, Nasatha / **HOLM**, Soren, ‘*Transsexuals in Sport Fairness and Freedom*’, Sports Ethics and Philosophy, Sports Ethics and Philosophy, Cilt: 2, Sayı: 1, Yıl: 2008.
- COLEMAN**, Doriane Lambelet, ‘*Semenya and ASA v IAAF: Affirming the Lawfulness of a Sex-Based Eligibility Rule for the Women’s Category in Elite Sport*’, Sweet & Maxwell’s International Sports Law Review, Sayı: 19, Yıl: 2019.
- COOPER**, Emily J., ‘*Gender Testing in Athletic Competitions–Human Rights Violations: Why Michael Phelps is Praised and Caster Semenya is Chastised*’, Journal of Gender, Race & Justice 14, No: 1, Fall 2010.
- ÇÜÇEN**, A. Kadir, *Bilim Felsefesine Giriş*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013.
- DİREK**, Zeynep, *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul, 2018.
- ERİKAINEN**, Sonja, *Gender Verification and the Making of the Female Body in Sport: A History of the Present*, Routledge, New York-London, 2020.
- GÜRİZ**, Adnan, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2020.
- HARPER**, Johanna, *Sporting Gender: The History, Science and Stories of Transgender and Intersex Athletes*, The Rowman & Littlefield Publishing Group, London, 2020.
- HOLZER**, Lena, ‘*What does it mean to be Women in Sports? An analysis of the Jurisprudence of the Court of Arbitration for Sport*’, Human Rights Law Review, Oxford University Press, Cilt: 20, Sayı: 3, Yıl: 2020.
- JR**, Roger Pielke / **PAPE**, Madeleine, ‘*Science, Sport, Sex and the Case of Caster Semenya*’, Issues in Science and Technology, Cilt: 36, No: 1, Sonbahar 2019.
- KRANE**, Vikki / **PANUNTI**, Brandy, “Fair Play: Intersex Variations and Spor”, Vikki Krane (ed.), *Sex, Gender, and Sexuality in Sport: Queer Inquiries*, Routledge, Oxford, Yıl: 2019.
- KRECH**, Michele, ‘*The Misplaced Burdens of “Gender Equality” in Caster Semenya v IAAF: The Court of Arbitration for Sport Attempts Human Rights Adjudication*’, Sweet & Maxwell’s International Sports Law Review, Yıl: 2019.

- LİN**, Silver, 'Problems of Proof for the Ban on Female Athletes with Endogenously High Testosterone Levels', Chicago Journal of International Law, Cilt: 20, Sayı: 1, Yaz 2019.
- ÖZKAZANÇ**, Alev, *Feminizm ve Queer Kuram*, Dipnot Yayınevi, Ankara, 2015.
- PIEPER**, Lindsay Park, 'Sex Testing and the Maintenance of Western Femininity', The International Journal of the History of Sport, Cilt: 31, Sayı: 13, Yıl: 2014.
- RUBERT**, James L., 'Genitals to Genes: The History and the Biology of the Gender Verification in the Olympics', Cilt: 28, Sayı: 2, Sonbahar 2011.
- SEMERJIAN**, Tamar Z., "Making Space: Transgender Athletes", Eric Anderson and Ann Travers (ed.), *Transgender Athletes in Competitive Sport*, Routledge, 2017.
- ŞENEL**, Alaeddin, *İnsanlık Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- VİLAN**, Eric / **BETANCURT**, Jonathan Ospina / **BUENO-GUERRA**, Nereida / **PA-TİNO-MARTÍNEZ**, Maria Jose, "Transgender athletes in elite sport competitions", Eric Anderson and Ann Travers (ed.), *Transgender Athletes in Competitive Sport*, Routledge, 2017.

Kararlar ve Belgeler

- Court of Arbitration for Sport: Bulletin, Sayı: 2, Yıl: 2015, Laussane, 2015.
- Dutee Chand v. Athletics Federation of India (AFI) & The International Association of Athletics Federations, CAS/2014/A/3759.
- Human Rights Watch, *They are Chasing Us Away From Sport: Human Rights Violations in Sex Testing of Elite Women Athletes*, December 2020.
- Mokgadi Caster Semenya & Athletics South Africa V. International Association of Athletics Federations, CAS 2018/O/5794.
- United Nations General Assembly Human Rights Council, *Elimination of discrimination against women and girls in sport*, A/HRC/40/L.10/Rev.1, 20 Mart 2019.

İnternet Kaynakları

- <https://www.liveabout.com/michael-phelps-body-proportions-and-swimming-1206744> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/05/caster-semenya-is-a-victim-of-rules-that-are-confusing-and-unfair> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://howwagettonext.com/the-future-of-birth-control-means-facing-up-to-its-sexist-past-848c139a57c3> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.bitchmedia.org/article/science-testosterone-female-athletes-olympics-problems-caster-semenya-dutee-chand-feminist> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.theguardian.com/sport/2019/feb/13/caster-semenya-iaaf-report> (erişim tarihi 26.04.2021).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Caster_Semenya (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.sportslawbulletin.org/sex-spectrum-binary-world-sport-cass-decision-case-caster-semenya-ors-v-iaaf/> (erişim tarihi 26.04.2021).

- <https://www.worldathletics.org/news/press-release/eligibility-regulations-for-female-classifica> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://deadspin.com/the-only-point-of-track-s-dumb-new-testosterone-rules-i-1825546141> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.tas-cas.org/en/general-information/news-detail/article/semenya-asa-and-iaaf-executive-summary.html> (erişim tarihi 26.04.2021).
- <https://www.bbc.com/sport/athletics/54973244> (erişim tarihi 06.05.2021).
- <https://bjsm.bmj.com/content/51/17/1309.erikalong> (erişim tarihi 06.05.2021).
- <https://www.youtube.com/watch?v=Af4CIrCL3D0> (erişim tarihi 29.10.2021).
- <https://www.theguardian.com/science/2019/dec/07/katrina-karkazis-cannot-use-testosterone-divide-people-male-female-gender-aggression-sexual-function> (erişim tarihi 27.09.2021).
- <https://www.worldathletics.org/news/press-release/questions-answers-iaaf-female-eligibility-reg> (erişim tarihi 20.10.2021).